

Taras Ševčenko
Вибрані поезії / Izabrane pjesme

MATICA HRVATSKA
BIBLIOTEKA PARNAS
Niz
Književnost

Naslovi izvornikā

Тарас Шевченко, *Кобзар*,
Державне видавництво художньої літератури, Київ 1960;
Тарас Шевченко, *Малий Кобзар*, Веселка, Київ 1969;
Тарас Шевченко, *Електронна бібліотека*, Київський
національний університет імені Тараса Шевченка, Київ 2004;
Тарас Шевченко, *Кобзар. Повна ілюстрована збірка*,
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної
академії наук України, Видавництво клуб сімейного
дозвілля, Харків 2009.

© Matica hrvatska 2014

Naklada Matice hrvatske
Za nakladnika *Igor Zidić*
Glavna urednica *Romana Horvat*
Likovna i tehnička oprema *Luka Gusić*
Priprema *Tebnička priprema MH*, Zagreb
Tisak *Denona d.o.o.*, Zagreb, travanj 2014.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem

ISBN 978-953-150-

Taras Ševčenko

Вибрані поезії
Izabrane pjesme

Prevela s ukrajinskoga
Antica Menac

Bilješke
Rajisa Trostinska

Pogovor
Jevgenij Paščenko

MATICA HRVATSKA
Zagreb 2014

— |

ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

| —

IZABRANE PJESME

| —

ПРИЧИННА
(Вступ до балади)

Рече та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідний місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.

1837

UREKNUTA¹

Široki Dnjepar urla, stenje,²
Srditi vjetar zavija,
Valove diže kao stijenje,
Visoke vrbe savija.
I blijedi mjesec iz oblaka
Sad tu, sad tamo proviri
Kao na plavom moru barka
Što zaroni pa izroni.
Još treći pijetli ne pjevaju,
Čovječjeg glasa niotkud,
Tek ćuk se ćuku katkad javi,
Jasen zaškripi odnekud.

1837.

ДУМКА

Тече вода в синє море,
Та не витікає,
Шука козак свою долю,
А долі немає.
Пішов козак світ за очі;
Грає синє море,
Грає серце козацьке,
А думка говорить:
«Куди ти йдеш, не спитавшись?
На кого покинув
Батька, неньку старенькую,
Молоду дівчину?
На чужині не ті люде -
Тяжко з ними жити!
Ні з ким буде поплакати,
Ні поговорити».

Сидить козак на тім боці,
Грає синє море.
Думав, доля зустрінеться -
Спіткалося горе.
А журавлі летять собі
Додому ключами.
Плаче козак - шляхи биті
Заросли тернами.

1838

MISAO³

Teče voda sve do mora,
Ali ne istječe,
Traži kozak sreću svoju,
Ali nema sreće.
Trbuhom za kruhom ode
- Igra sinje more -
Igra srce u kozaku,
A misli mu zbore:
»Kamo srljaš bez pitanja
I komu ostavljaš
Starog oca, staru majku
I djevojku mladu?
U tuđini nije lako
S ljudima živjeti,
Nemaš s kime zaplakati,
S kim pobesjediti.«

Sjedi kozak u tuđini,
- Igra sinje more -
Nadao se: bit će bolje,
Ispalo je gore.
A ždralovi u jatima
Mirno lete kući,
Kozaku je put trnovit,
Ostade plačuci.

1838.

Нащо мені чорні брови,
Нащо карі очі,
Нащо літа молодії,
Веселі, дівочі?
Літа мої молодії
Марно пропадають,
Очі плачуть, чорні брови
Од вітру линяють.
Серце в'яне, нудить світом,
Як пташка без волі.
Нащо ж мені краса моя,
Коли нема долі?
Тяжко мені сиротою
На сім світі жити;
Свої люде – як чужії,
Ні з ким говорити;
Нема кому розпитати,
Чого плачуть очі;
Нема кому розказати,
Чого серце хоче,
Чого серце, як голубка,
День і ніч воркує;
Ніхто його не питає,
Не знає, не чує.
Чужі люде не питають
Та й нащо питати?

Što će meni crne oči,
Crne obrvice?
Što će meni djevojačke
Lude godinice?
Te godine moje mlade
Zalud propadaju,
Oči plaču, obrvice
Od vjetra linjaju,
Srce vene ko ptičica
Bez slobode, nijema –
Što će mi ljepota moja,
Ako sreće nema?
Teško mi je sirotici
Samoj na tom svijetu,
Oko mene nepoznati,
Nemam s kim pričati,
Nema mene tko pitati
Što mi plaču oči,
Nemam komu povjeriti
Što mi srce hoće,
Što mi srce ko golubić
I dan i noć guće,
A nitko ne pita, ne zna
Muke što ga muče.
Tuđi ljudi ne pitaju –
– A što će pitati? –

Нехай плаче сиротина,
Нехай літа тратить!
Плач же, серце, плачте, очі,
Поки не заснули,
Голосніше, жалібніше,
Щоб вітри почули,
Щоб понесли буйнесенькі
За синєє море
Чорнявому зрадливому
На лютеє горе!

1838

Neka plače sirotica,
Godine nek trati!
Plačite mi, oči, srce,
Dokle ne usnete,
Još glasnije i tužnije,
Neka čuju vjetri,
Nek prenesu preko mora
Moje jade ljute
Nevjernome crnookom
Nek mu teško bude!

1838.

ТОПОЛЯ
(Уривок)

Плавай, плавай, лебедонько,
По синьому морю,
Рости, рости, тополенько,
Все вгору та вгору!
Рости тонка та висока
До самої хмари,
Спитай Бога, чи діжду я,
Чи не діжду пари?
Рости, рости, подивися
За синєє море:
По тім боці – моя доля,
По сім боці – горе.
Там десь милий, чорнобривий
По полю гуляє,
А я плачу, літа трачу,
Його виглядаю.
Скажи йому, моє серце,
Що сміються люди;
Скажи йому, що загину,
Коли не прибуде.
Сама хоче мене мати
В землю заховати..
А хто ж її головоньку
Буде доглядати?
Хто догляне, розпитає,
На старість поможе?

TOPOLICA⁴
(Odlomak)

Plivaj, plivaj, labudice,⁵
Po sinjemu moru,
Rasti, rasti, topolice,
I prerasti goru.
Rasti tanka i visoka
Do oblaka lakih
I Gospoda pitaj, da l' ću
Dragog dočekati.
Rasti, rasti i pogledaj:
Tamo mi je sreća
Oj daleko, preko mora,
A ovdje – nesreća.
Tamo mi je crnooki,
Pjesme pjeva, šeće,
A ja plačem, njega čekam,
Nema meni sreće.
Reci njemu da me podsmijeh
Tuđih ljudi prati,
Reci njemu da ću umrijet
Ako se ne vrati.
U zemlju me čak i mati
Hoće zakopati,
A tko li će u starosti
Tađ nju njegovati?
Neće se ni za nju naći
Ljudi dobri, blagi.

Мамо моя, доле моя!
Боже милий, Боже!
Подивися, тополенько,
Як нема - заплачеш
До схід сонця ранісінько,
Щоб ніхто не бачив.
Рости ж, серце-тополенько,
Все вгору та вгору,
Плавай, плавай, лебедонько,
По синьому морю!“

Таку пісню чорнобрива
В степу заспівала,
Зілля дива наробило -
Тополею стала.

Не вернулася додому,
Не діждала пари:
Тонка-тонка та висока -
До самої хмари.

По діброві вітер вис,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу.

1839

Majko moja! Sudbo moja!
Bože, Bože dragi!
Dobro gledaj, topolice:
Ako njega nema,
Plači rano, prije zore,
Dok nikoga nema.
Rasti, srce-topolice,
I prerasti goru,
Plivaj, plivaj, labudice,
Po sinjemu moru!

Tu je pjesmu crnooka
U stepi pjevala,
Od čarobne trave sama
Topolom postala.

Ne vrati se kući ona,
Ne dočeka dragog,
Raste tanka i visoka
Sve do neba plavog.

Po dubravi vjetar juri,
Po polju zavija,
Topolici tankoj žuri,
Do zemlje je svija.

1839.

ІВАН ПІДКОВА
(Уривок)

Було колись - в Україні
Ревіли гармати;
Було колись - запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу, і волю.
Минулося - осталися

Могили на полі.

Високі ті могили,
Де лягло спочити
Козацьке біле тіло,
В китайку повите.

Високі ті могили
Чорніють, як гори,
Та про волю нишком в полі

З вітрами говорять.

Свідок слави дідівщини
З вітром розмовляє,
А внук косу несе в росу,
За ними співає.

Було колись - в Україні

IVAN PIDKOVA⁶
(Odlomak)

Nekad bilo - Ukrajinom
Topovi tutnjali;
Nekad bilo - Zaporošci⁷
Vladati su znali.
Vladali su i stjecali
Slavu i slobodu.
Sve je prošlo. Ostadoše

Mogile u polju.

Visoke su te mogile,
Gdjeno počivaju
Prebijela kozačka⁸ tijela
Svilom⁹ povijena.

Visoke su te mogile,
Crne se ko gore,
U tom polju o slobodi

S vjetrovima zборе.

Svjedok slave djedovine
Razgovore vodi,
Unuk pjeva, kosu nosi,
U zoru će kositi.

Nekad bilo - Ukrajinom

Лихо танцьовало,
Журба в шинку мед-
горілку
Поставцем кружала.
Було колись добре жити
На тій Україні...

1839

Zla vladahu dugo,
Tuga se uz medovinu
Nudila u krugu.
U toj zemlji dobro bješe
Nekada živjeti...

Tko zna? Srce bi se moglo
Malo odmoriti.

1839.

Думи мої, думи мої...
(Уривок)

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..

Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..

Бо вас лихо на світ на сміх породило,
Поливали сльози... Чом не затопили,
Не винесли в море, не розмили в полі?
Не питали б люди, що в мене болять,
Не питали б, за що проклинаю долю,
Чого нуджу світом? «Нічого робить»

Не сказали б на сміх...

.....

Думи мої, думи мої,
Квіти мої, діти!
Виростав вас, доглядав вас -
Де ж мені вас діти?..
В Україну ідіть, діти!

Misli moje...¹⁰
(Odlomak)

Misli moje, s vama mi je
I teško i ružno!
Što ste tu na papir legle
U redove tužne?

Što vas vjetar ne otuše
U stepu ko perca?
Što vas tuga ne uspava
Ko da ste joj djeca?

Nevolja je vas na ruglo porodila,
Suze zalijevale. A zašto vas nisu
Ostavili negdje u polju il' moru?
Da nitko ne pita, što me tuga mori,
Zašto mi je teško, zašto sudbu kunem.
Da ne kažu za me: »Nema drugog posla«,

Rugajuć se pritom...

.....

Misli moje, misli moje,
Djeco, cvijeće moje!
Pazio sam vas, mazio,
Što ću s vama sada?
Idite u Ukrajinu,

В нашу Україну,
Попідтинню, сиротами,
А я тут загину.
Там знайдете щире серце
І слово ласкаве,
Там знайдете щирю правду,
А ще, може, й славу...
Привітай же, моя ненько,
Моя Україно!
Моїх діток нерозумних,
Як свою дитину.

1840

Našu Ukrajinu,
Ko prosjaci njoj pred vrata,
A ja ću tu mrijeti.
Vi ćete nać toplo srce,
Ćut srdačne riječi,
Naći ćete pravdu pravu,
A možda i slavu ...
Prigrli mi, mila mati,
Ukrajino moja,
Ovu ludu djecu moju,
Kao da su tvoja!

1840.

НА НЕЗАБУДЬ ШТЕРНБЕРГОВІ

Поїдеш далеко,
Побачиш багато;
Задивишся, зажуришся,
Згадай мене, брате!

1840

ŠTERNBERGU¹¹ NA SJEĆANJE

Ići ćeš po svijetu,
Vidjet mnogo toga,
- Tužnog, veseloga -
Pa se mene sjeti!

1840.

ГАЙДАМАКИ
(Уривок)

*Василию Ивановичу Григоровичу
На память 22-го апреля 1838 года*

Сини мої, гайдамаки!
Світ широкий, воля,
Ідїть, сини, погуляйте,
Пошукайте долі.
Сини мої невеликі,
Нерозумні діти,
Хто вас щиро без матері
Привітає в світі?
Сини мої, орли мої!
Летіть в Україну,
Хоч і лихо зустрінеться,
Так не на чужині.
Там найдеться душа щира,
Не дасть погибати,
А тут... а тут... тяжко, діти,
Коли пустять в хату,
То, зустрівши, насміються, –
Такі, бачте, люди:
Все письменні, друковані,
Сонце навіть гудять:
«Не відтіля, – каже, – сходить
Та не так і світить:
Отак, – каже, – було б треба...»
Що маєш робити?
Треба слухать, може, й справді

HAJDAMACI¹²
(Odlomak)

*Vasiliju Ivanoviču Gregoroviču¹³
U spomen 22. travnja 1838.*

Hajde, sinci, hajdamaci,
Da se u svijet kreće,
Širok on je i slobodan,
Potražite sreću.
Nedorasli sinci moji,
Djeco moja luda,
Tko vas osim majke rado
Dočekuje svuda?
Sinci, orli, poletimo
K našoj Ukrajini,
Makar nam i teško bilo –
Nismo u tuđini.
Naći će se dobra duša
Da pomogne tebi,
A ovdje je teško, sine!
Puste li te k sebi,
Odmah ti se narugaju –
Ti znaš takve ljude –
Svi pismeni, svi učeni,
Da čak suncu sude:
»Ne smije se tamo dizat
Niti tako sjati,
Drukčije bi to trebalo...«
Što tu možeš, shvati:
Moraš slušat, možda zbilja

Не так сонце сходить
Як письменні начитали...
Розумні, та й годі!
А що на вас вони скажуть?
Знаю вашу славу!
Поглузують, покепкують
Та й кинуть під лаву.
«Нехай, – скажуть, – спочивають,
Поки батько встане
Та розкаже по-нашому
Про свої гетьмани.
А то дурень розказує
Мертвими словами
Та якогось-то Ярему
Веде перед нами
У постолах. Дурень! Дурень!
Били, а не вчили.
Од козацтва, од гетьманства
Високі могили –
Більш нічого не осталося.
Та й ті розривають,
А він хоче, щоб слухали,
Як старці співають.
Дарма праця, пане-брате:
Коли хочеш грошей
Та ще й слави, того дива,
Співай про Матрьошу,
Про Парашу, радість нашу,
Султан, паркет, шпори, –
От де слава!!! А то співа:
«Грає синє море»,

Sunce i ne sija
Kako hoće ti mudraci...
To vam ne znam ni ja.
Što će pak o vama reći?
Znam kakve ste sreće:
Rugat će se i više se
Za vas brinut neće.
Reć će: »Neka tu miruju
Dok ustane Stari,
Da nam hetmanske¹⁴ po naški
Pripovijeda stvari.
Inače će mrtvim riječma
Lūda pričat sama¹⁵
I Jaremu¹⁶ s opancima
Dovest nam bez srama.
Ma koliko da ga tučeš,
Ništa ne zna lūda.
Od kozaštva i hetmanstva¹⁷
Mogile¹⁸ su svuda –
Drugo ništa ne ostade.
Ali i to ruše,
A on hoće da pjesmica
Staraca se sluša.
Uzalud je, pane-brate!
Ako hoćeš gróšā
I još slave, pjevaj pjesme
Ko što je 'Matrjoša'¹⁹
Il' 'Paraša, radost naša'.
Sultan, parket i mamuze –
To je slava! A ti pjevaš:
'Igra sinje more',²⁰

А сам плаче, за тобою
І твоя громада
У сіряках!...» Правда, мудрі!
Спасибі за раду,
Теплий кожух, тільки шкода –
Не на мене шитий,
А розумне ваше слово
Брехнею підбите.

1839-1841

Pritom plačeš i uza te
Puk tvoj siromašni!«²¹
Imate, mudraci, pravo!
Na savjetu hvala.
Topao je kožuh, – šteta
Što mi ne pristaje, –
A pametna riječ vaša
Lažljivost odaje.

1839-1841.

Вітер з гаєм розмовляє,
Шепче з осокою,
Пливе човен по Дунаю
Один за водою.
Пливе човен, води повен,
Ніхто не спиняє,
Кому спинить – рибалоньки
На світі немає.
Поплив човен в синє море,
А воно заграло,
Погралися гори-хвилі –
І скіпок не стало.

Недовгий шлях - як човнові
До синього моря
Сиротині на чужину,
А там і до горя.
Пограються добрі люди,
Як холодні хвилі,
Потім собі подивляться,
Як сирота плаче,
Потім спитай, де сирота,
Не чув і не бачив.

1841

Vjetar priča sa šumarkom,
Sa šašem šapuće,
Po Dunavu čamac plovi,
Samotan se vuče.
Plovi čamac prepun vode,
Nikako da stane.
Nitko ga ne zaustavlja,
Ribaricā nema.
Doplovi do sinjeg mora,
Uzburkanog mora,
Valovi su poput gora, –
I čamca više nema.

Kratak put je – kao čamcu
Do sinjega mora –
I siroti do tuđine
A onda do bola.
Zabave se dobri ljudi
Poput hladnih vala,
I opaze: sirota se
Mala rasplakala.
–A gdje je sirota? – pitaš.
Nitko ne zna ništa.

1841.

РОЗРИТА МОГИЛА
(Уривок)

Світе тихий, краю милий,
Моя Україно,
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась,
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?
«Молилася, турбувалася,
День і ніч не спала,
Малих діток доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої квіти,
Мої добрі діти,
Панувала і я колись
На широкому світі,
Панувала... Ой Богдане!
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Україну,
Що, колишучи, співала
Про свою долю,
Що, співаючи, ридала,
Виглядала волю.
Ой Богдане, Богданочку,
Якби була знала,

RASKOPANA MOGILA²²
(Odlomak)

Tihi svijete, zemljo mila,
Moja Ukrajino!
Zašto si opustošena,
Propadaš ko sjena?
Zar se nisi prije zore
Ti Bogu molila
I dječicu nedoraslu
Dobrome učila?
»Molila sam se, mučila,
Nisam ni spavala,
A malene sam čuvala,
Dobru ih učila.
Lijepo mi je raslo cvijeće,
Dobra djeca moja!
Znala sam i gospodarit
Na tom bijelom svijetu!
Gospodarit... Oj Bogdane!²³
Nerazumni sine!
Pogledaj sad majku svoju,
Svoju Ukrajinu,
Njišući se pjevala je
O nesreći svojoj,
Pjevajući plakala je
Venuć za slobodom.
Oj Bogdane, oj Bogdane,
Da sam svjesna bila,

У колисці б задушила,
Під серцем приспала.
Степи мої запродані
Жидові, німоті
Сини мої на чужині,
На чужій роботі.
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...
Нехай рис, розкопує,
Не своє шукає,
А тим часом перевертні
Нехай підростають
Та допоможуть москалеві
Господарювати,
Та з матері полатану
Сорочку знімати.
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати.

Начетверо розкопана,
Розрита могила.
Чого вони там шукали?
Що там схоронили
Старі батьки? Ех, якби-то,
Якби-то найшли те, що там схоронили,
Не плакали б діти, мати не журилась.

1843

Bila bih u zipci djecu
Sama ugušila.
Štepe moje prodane su²⁴
Židovu i Nijemcu,
Moji sinci u tuđini
Rade za tuđine.
Brat moj Dnjepar već se suši
I mene ostavlja,
A mogile moje mile
Moskalj²⁵ raskopava...
Neka kopa, raskopava,
Sebi tuđe grabi,
A dotle će prevrtljivci
Sve manje bit slabi,
Moskalju će pomagati
Da sve po svom radi
I posljednju košulju će
S majke nam skidati.
Majku našu zajedno će
Na muke stavljati.

Mogila je raskopana,
Šrušena do kraja.
Što su oni tu tražili?
Što su naši stari tamo
Zakopali? Eh, da znamo!
Da se našlo ono što su zakopali,
Ne bi sad ni djeca ni majke plakali.

1843.

СОН
Комедія
(Уривок)

У всякого своя доля
І свій шлях широкий,
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає,
Чи нема країни,
Щоб загарбать і з собою
Взять у домовину.
Той тузами обирає
Свата в його хаті,
А той нишком у куточку
Гострить ніж на брата.
А той, тихий та тверезий,
Богобоязливий,
Як кішечка підкрадеться,
Виде нещасливий
У тебе час та й запустить
Пазурі в печінки, –
І не благай: не вимолять
Ні діти, ні жінка.
А той, щедрий та розкошний,
Все храми мурує;
Та отечество так любить,
Так за ним бідкує,
Так із його, сердешного,
Кров, як воду, точить!...

SAN
Komedija
(Odlomak)

Svatko svoju sudbu ima,
Put vlastiti ima.
Jedan gradi, jedan ruši,
Jedan pohlepnim očima
Pogledava po svem svijetu
Ima li gdje čega
Što se može prigrabiti
I u grob odnijeti.
Jedan vara svoga svata
U njegovoj kući,
Jedan tajno u svom kutu
Brusi nož na brata.
A onaj pak tihi, trijezni
I bogobojazni
Prikrast će ti se ko mačka
I, kada ne paziš,
U jetra ti zabit nokte
Gdje najviše boli.
Ne moli ga: on ne sluša
Ni kad nekog voli.
A onaj pak darežljivi
Samo crkve gradi,
Samo domovinu ljubi,
Samo za nju živi,
A iz nje će krv i život
Ko vodu istočiti!...

А братія мовчить собі,
Витріщивши очі!
Як ягнята. «Нехай, – каже, –
Може, так і треба».
Так і треба! бо немає
Господа на небі!

.....
Летим. Дивлюся, аж світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Меж ярами над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополі по волі
Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з полем.
І все-то те, вся країна
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Дрібною росою,
Споконвіку вмивається,
Сонце зустрічає...
І нема тому почину,
І краю немає!
Ніхто його не додбає
І не розруйнує...

Bratija pak mukom muči,
Izbečivši oči
Kao janjad. » Možda – kažu –
Nama treba toga.«
Pa i treba! Jer u nebu
Baš i nema Boga!

.....
Letimo. Gledam, zora sviće,
Već plamti rub neba,
A u tamnom gaju
Čeka sunce slavuj.
Tiho-tiho vjetar vije,
Nazire se stepa, polje,
A kraj vode, tamo dolje,
Vrbe se zelene.
Vrt se gusti nisko svija,
A jablani vitki
Uspravno ko straža stoje
I besjede s poljem.
Sav je krajolik oko nas
Ovijen ljepotom,
Zeleni se, umiva se
Najdrobnijom rosom.
Tako on od pamtivijeka
Sunce dočekuje.
Tome ne znamo početka,
Ne znamo svršetka!
Nitko to promijenit neće,
Nitko srušit neće...

О царю поганий,
Царю проклятий, лукавий,
Аспиде неситий!
Що ти зробив з козаками?
Болота засипав
Благородними костями;
Поставив столицю
На їх трупах катованих!
Ів темній темниці
Мене, вольного гетьмана,

Голодом замучив
У кайданах. Царю! царю!
І Бог не розлучить
Нас з тобою. Кайданами
Скований зо мною
Навік-віки. Тяжко мені
Витать над Невою.
України далекої
Може, вже немає.
Полетів би, подивився,
Так Бог не пускає.

1844

A ti, care gadni,²⁶
Prokleti, podmukli,
Poskoče ti gladni!
Što učini kozacima?
Močvare si zasipao
Plemenitim kostima,²⁷
Prijestolnicu podigao
Na mučenim tijelima.
I u tamnoj si tamnici
Mene, slobodnog hetmana,²⁸

Teškim gladom morio
U lancima. Care! Care!
Ni Bog neće razdvojiti
Nas dvojicu: tebe i mene,
Jednog drugom pribijene
Na sve vijeke. Teško mi je
Letjet ponad Neve.
Jer daleke Ukrajine
Možda više nema.
Ja bih htio pogledati,
Ali Bog mi ne da.

1844.

Чого мені тяжко, чого мені нудно,
Чого серце плаче, ридає, кричить,
Мов дитя голодне? Серце моє трудне,
Чого ти бажаєш, що в тебе болить?
Чи пити, чи їсти, чи спатоньки хочеш?
Засни, моє серце, навіки засни,
Невкриті, розбите – а люд навісний
Нехай скаженіє... Закрий, серце, очі.

1844

Zašto mi je teško, zašto mi je muka,
Zašto srce plače, zašto cvili, kuka
Kao gladno dijete? O umorno srce,
Čega se to bojiš, što te muči sad?
Želiš piti, jesti, utonut u san?
Spavaj, srce moje, zaspi zanaovjek
Slomljeno i samo. Pa neka te ljudi
Proglase i ludim! Usni zauvijek!

1844.

ГОГОЛЮ

За думою дума роєм вилітає,
Одна давить серце, друга роздирає,
А третя тихо, тихесенько плаче
Усамому серці, може, й Бог не бачить.

Кому ж її покажу я,
І хто твою мову
Привітає, угадає
Великеє слово?
Всі оглухли - похилились
В кайданах... байдуже...
Ти смієшся, а я плачу,
Великий мій друже.
А що вродить з того плачу?

Богилова, брате...
Не заревуть в Україні
Вольнії гармати.
Не заріже батько сина,
Своєї дитини,

За честь, славу, за братерство,
За волю України.
Не заріже - викохає
Та й продасть в різницю
Москалеві. Це б то, бачиш,

GOGOLJU

Misao za mišlju sve lete u roju,
Jedna davi srce, druga dušu moju,
A trećoj sūzā nikad dosta nije,
Pa ni sam Bog ne zna koliko ih lije.

Komu ću ih pokazati?
Tko će misli moje
Kao svoje prepoznati,
Da istini služe?
Nikog nema, svi su gluhi,
Okovani, pogrbljeni...
Ti se smiješ, a ja plačem,
Veliki moj družo.
Može l' taj plač što donijeti?

Samo travu otrovnicu...
Neće grmjet Ukrajinom
Topovi slobode.
Neće zaklat otac sina,²⁹
Svoje dijete milo,

Za čast, slavu, za slobodu,
Bratstvo Ukrajine.
Neće zaklat, već uzgojit
Pa prodat za klanje
Moskalju. Jer to je

Лепта удовиці
Престолові-отечеству
Та німоті плата.
Нехай, брате. А ми будем
Сміяться та плакати.

1844

Udovičin novčić
Za prijestolje-domovinu
I Nijemcima plaća.
Neka, brate. A za nas će
Bit smijeha i plaća.

1844.

Не завидуй багатому,
Багатий не знає
Ні приязні, ні любові –
Він все те наймає.
Не завидуй могучому,
Бо той заставляє.
Не завидуй і славному,
Славний добре знає,
Що не його люди люблять,
А ту тяжку славу,
Що він тяжкими сльозами
Вилив на забаву.
А молоді як зйдуться,
Та любо та тихо,
Як у раї, – а дивишся:
Ворушиться лихо.
Не завидуй же нікому,
Дивись кругом себе,
Нема раю на всій землі,
Та нема й на небі.

1845

Ne zavidi bogatomu
Jer on ne poznaje
Ni ljubnost niti ljubav –
On to unajmljuje.
Ne zavidi mogućemu
Jer te na sve sili.
Ne zavidi ni slavnomu
Jer on dobro znade
Da ne vole ljudi njega,
Već njegovu slavu,
Da on roni suze samo
Njima za zabavu.
A kada se sretnu mladi,
Toplo je pri duši
Ko u raj, al' odjednom –
Sve se začas sruši.
Ne zavidi zato nikom,
Gledaj oko sebe,
Nema raja tu na zemlji,
Nema ni u nebu.

1845.

Не женися на багатій,
Бо вижене з хати,
Не женися на убогій,
Бо не будеш спати.
Оженись на вольній волі,
На козацькій долі,
Яка буде, така й буде
Чи гола, то й гола.
Та ніхто не докучає
І не розважає -
Чого болить і де болить,
Ніхто не питає.
Удвох, кажуть, і плакати
Мов легше неначе;
Не потурай: легше плакати,
Як ніхто не бачить.

1845

Nemoj se bogatom ženit,
Jer će te stjerati,
A nemoj ni siromašnom,
Jer nećeš spavati.
Slobodom se ti oženi
Kao kozak pravi,
Pa nek bude kakva bude,
Može gola biti,
Nitko neće moć shvatiti
Niti prosuditi
Što kog boli i gdje boli,
To ne pita nitko.
Jer svi kažu: udvoje je
Uvijek plakat lakše,
Ali kad ne gleda nitko,
Plakat je najlakše.

1845.

ДАВИДОВІ ПСАЛМИ

12

Чи ти мене, Боже милий,
Навік забуваєш,
Одвертаєш лице своє,
Мене покидаєш?
Доки буду мучить душу
І серцем боліти?
Доки буде ворог лютий
На мене дивитись
І сміятись!... Спаси мене,
Спаси мою душу,
Да не скаже хитрий ворог:
«Я його подужав».
І всі злії посміються,
Як упаду в руки,
В руки вражі. Спаси мене
Од лютої муки.
Спаси мене, помолюся
І воспою знову
Твої блага чистим серцем,
Псалмом тихим, новим.

1845

56

DAVIDOVI PSALMI³⁰

12

Zašto me ti, Bože dragi,
Uvijek zaboravljaš,
Okrećeš od mene lice,
Sama me ostavljaš?
Dokad će me duša boljet
I srce mučiti?
Dokad će me ljut dušmanin
Svisoka motriti
I cerit se?... Oh, spasi me,
Spasi dušu moju,
Da ne kaže pokvarenjak:
»Jači sam od njega.«
Jer svi zli će se smijati
Kad u tuđe ruke
Ja dospijem... Oh, spasi me
Od te teške muke.
Spasi me, pomolit ću se
I opjevat snova
Tvoja blaga čistim srcem,
Psalmom tihim, novim.

1845.

57

ЗАПОВІТ

Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу... отойді я
І лани і гори –
Все покину, і полину
До самого Бога
Молитися... а до того
Я не знаю Бога.
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сем'ї великій,
В сем'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.

1845

OPORUKA³¹

Kad umrem, pokopajte me
Sred prostranih stepa,
Oko mene da se širi
Ukrajina lijepa,
Da iz groba mogu gledat
Livade i polja
I slušati bučni Dnjepar
Koliko me volja.
Pa kad on iz Ukrajine
Do u sinje more
Krv dušmansku ljutu spere,
Polja ću i gore –
Sve napustit i odletjet
Do samoga Boga
Da se molim... A sve dotle
Ne priznajem Boga.
Ustajte pokopavši me,
Okove slomite
I slobodu tad dušmanskom
Krvlju pošćropite.
I u novoj porodici,
Slobodnoj, bez sjene,
Kojom dobrom, blagom riječju
Spomenite mene.

1845.

МАЛЕНЬКІЙ МАР'ЯНІ

Рости, рости, моя пташко,
Мій маковий цвіте,
Розвивайся, поки твоє
Серце не розбите,
Поки люди не дознали
Тихої долини,
Дознаються - пограються,
Засушать та й кинуть.
Ані літа молодії,
Повиті красою,
Ні карії оченята,
Умиті сльозою,
Ані серце твоє тихе,
Добреє дівоче
Не заступить, не закрис
Неситії очі.
Найдуть злії та й окрадуть...
І тебе, убогу,
Кинуть в пекло... Замучишся
І прокленеш Бога.
Не цвіти ж, мій цвіте новий,
Нерозвитий цвіте,
Зов'янь тихо, поки твоє
Серце не розбите.

1845

MALOJ MARIJANI

Rasti, rasti, makov cvijete,
O ptičice moja,
Razvijaj se dokle duša
Ne nastrada tvoja,
Dokle ljudi ne otkriju
Svu tvoju ljepotu,
Otkriju, poigraju se,
Pa od tebe odu.
Ni godine mlade tvoje
Bez mrlje i sjene,
Niti crne oči tvoje
Suzom umivene,
Niti tvoje srce blago,
Djevičansko, drago
Zaustavit neće moći
Nezasitne oči.
Zli će ljudi sve okrasti...
A ti ćeš, uboga,
Biti mučena u paklu
I proklet ćeš Boga.
Nemoj cvasti, cvijete novi,
Još nerazvijeni:
Prije neg' ti srce pukne,
Nečujno uveni.

1845.

Минають дні, минають ночі,
Минає літо, шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить,
І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь...
Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої.
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої, злої!
Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валятись.
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!
Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше - спати, спати
І спати на волі,
І заснути навік-віки,
І сліду не кинуть

Prolaze dani, a i noći,
Prolazi ljeto, i već lišće
Požutjelo šušti, gasnu oči,
Usnuše misli, srce spava,
Zaspalo sve je, i ja ne znam,
Da li to živim il' umirem
Il' se po svijetu samo vučem
I niti plačem nit' se smijem...
Sudbo, gdje si? Sudbo, gdje si?
A sudbe mi nema. Bože,
Ne daš li mi dobru sudbu,
Barem lošu dat mi možeš!
Ne daj da hodajuć spavam,
Dok mi srce jedva tuče,
Ne daj da ko trula klada
Po svijetu se mučno vučem.
Daj mi živjet, srcem živjet
I voljeti ljude,
A inače... svijet ću proklet,
Neka ga ne bude!
Teško je u okovima
Mrijeti u sužanjstvu,
A još teže - spavat, spavat,
Spavat u slobodi
I zaspati na sve vijeke,
Ne ostavit traga

Ніякого, однаково,
Чи жив, чи загинув!
Доле, де ти, доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої! злої!

1845

Nikakvoga, ni da živ sam,
Niti mrtav da sam!
Sudbo moja, gdje si, gdje si?
Ah, nema je! Bože,
Ne želiš li dat mi dobru,
Barem lošu možeš!

1845.

КАВКАЗ
(Уривок)

Искреннему моему Якову де Балъмену

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію політі.
Споконвіку Прометея
Там орел карає,
Що день божий довбе ребра
Й серце розбиває.
Розбиває, та не вип'є
Живущої крові –
Воно знову оживає
І сміється знову.
Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скує душі живої
І слова живого.
Не понесе слави Бога,
Великого Бога.

.....

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію політі.

Отам-то милостивіи ми
Ненагодовану і голу
Застукали сердешну волю
Та й цькуємо. Лягло костьми

KAVKAZ
(Odlomak)

*Iskreno tome Jakovu de Balmenu*³²

Za gorama gore maglom povijene,
Zasijane tugom, krvlju zalivene.
Prometeja vječno tamo
Orao kažnjava,
Svaki božji dan mu rebra
Pa i srce slama.
Slama ga, ali ne pije
Srcu živu krvcu,
U život se srce vraća
I opet se smije.
Ne umire duša naša,
Ne umire volja.
Nezasitni neće orat
Polje na dnu mora,
Nit okovat dušu neće,
Niti živo slovo.
Neće dostić slavu Boga,
Velikoga Boga.

.....

Za gorama gore maglom povijene,
Zasijane tugom, krvlju zalivene.

I tamo smo Mi Milostivi
Neishranjenu i голу
Uhvatili tu jadnu slobodu
I progonimo je. Tu je nemalo

Людей муштрованих чимало.
А сльоз, а крові? Напоїть
Всіх імператорів би стало
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удов'їх. А дівочих,
Пролитих тайно серед ночі!
А матерних гарячих сльоз!
А батькових старих, кровавих,
Не ріки - море розлилось,
Огненне море! Слава! Слава!
Хортам, і гончим, і псарям,

І нашим батюшкам-царям
Слава!
І вам слава, сині гори,
Кригою окуті.
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Борітеся - поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!

.....
За кого ж Ти розіп'явся,
Христе, Сине Божий?
За нас, добрих, чи за слово

Істини... чи, може,
Щоб ми з Тебе насміялись?
Воно ж так і сталось.
Храми, каплиці, і ікони,

Ljudi život izmučeni dalo.
A sūzā, krvi? Njima napojit
Možeš sve careve svijeta
I dično potomstvo, utopit
Udovičjim suzama. A očiju
Djevojačkih, isplakanih u noći!
A vrelih sūzā materinskih,
A krvavih, starih, očinskih,
Ne rijeke - more se razlilo.
Ognjeno more! Slava! Slava!
Hrtovima, lovačkima, psetarima

I ljubljenim nam carevima
Slava!
I vama slava, planine plave,
Ledom okovane!
I vama, vitezovi pravi,
Jer na vas misli Bog.
Borite se, pobijedit ćete
Jer vam pomaže Bog.
Vaša je pravda, vaša je slava
I sloboda sveta!

.....
Za koga si Ti razapet,
Kriste, Božji sine?
Za nas dobre, ili za riječ

Istine... il' možda zato
Da Ti se smijemo?
I dogodilo se tako.
Crkve, kapele, ikone,

І ставники, і мирри дим,
І перед образом Твоїм
Неутомленніє поклони.
За кражу, за войну, за кров,
Щоб братню кров пролити, просять
І потім в дар Тобі приносять
З пожару вкрадений покров!!
Просвітились! та ще й хочем
Других просвітити,
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям!..
Все покажем! тільки дайте
Себе в руки взяти.
Як і тюрми муровати,
Кайдани кувати,
Як і носить!... і як плести
Кнути узловаті -
Всьому навчим; тільки дайте
Свої сині гори
Остатні... бо вже взяли
І поле і море.

І тебе загнали, мій друже єдиний,
Мій Якове добрий! Не за Україну,
А за її ката довелось пролити
Кров добру, не чорну. Довелось запить
З московської чаші московську отруту.
О друже мій добрий! друже незабутий!
Живою душею в Україні витай,
Літай з козаками понад берегами,
Розкриті могили в степу назирай.

I svijeće, i tamjana dim,
I tu pred svijetlim Tvojim likom
Bezbrojni silni pokloni.
Mole zbog krađe, krvi, rata,
Mole da bratsku krv proliju,
Pa Ti donesu na dar pokrov,
Ukraden ravno s požara!!
Prosvijetlismo se! Al' hoćemo
I druge još prosvijetliti
I sunce pravde pokazati
Znaš komu? - slijepoj dječici.
Sve ćemo vam pokazati
- Samo nam se pokorite -
Kako zatvore zidati,
Kako okove kovati
I nositi!.. I kako plesti
Kvrgave, oštre bičeve -
Sve ćemo vas naučiti,
Al' dajte preostale gore
Jer smo vam već oduzeli
I polje i more.

I tebe prognaše, družo moj jedini,
Jakove moj dobri! Ne za Ukrajinu,
Za krvnika njena trebalo je prolit
Krv dobru, nevinu. Trebalo je ispit
Sav moskovski otrov iz moskovske čaše.
Prijetelju dobri i nezaboravni!
Poleti što brže Ukrajini slavnoj,
Iznad svih obala leti s kozacima,
Mogile u stepi raskrivene gledaj

Заплач з козаками дрібними сльозами
І мене з неволі в степу виглядай.
А поки що мої думи,
Моє люте горе
Сіятиму - нехай ростуть
Та з вітром говорять.
Вітер тихий з України
Понесе з росюю
Мої думи аж до тебе!..
Братньою сльозюю
Ти їх, друже, привітаєш,
Тихо прочитаєш...
І могили, степи, море,
І мене згадаєш.

1845

I suzama gorkim plači s kozacima
Pa mene uznika u stepi dočekaj.
A do tada moje misli,
Ljute jade moje,
Ja ću sijat - neka rastu
I s vjetrom nek' zbore.
Tihi vjetar s Ukrajine
S rosom će prenijeti
Moje misli sve do tebe!..
Suzom ćeš ih, prijatelju,
Bratskom dočekati,
Tiho pročitati...
I mogilā, stepā, mora,
Mene se sjetiti.

1845.

В КАЗЕМАТІ
Моїм союзникам посвящаю

III

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині –
Однаковісінько мені.
В неволі виріс між чужими
І, неоплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру.
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій – не своїй землі.
І не пом'яне батько з сином
Не скаже синові: «Молись,
Молися, сину, за Україну
Його замучили колись.»
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні –
Та неоднаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не одинаково мені!

1847

U SAMICI³³

III.

Svejedno mi je da l' ću živjet
Ili pak ne u Ukrajini,
Da l' će me pamtit tko il' neće
Tamo u snijegu u tuđini,
Sasvim mi je svejedno to.
S tuđincima u ropstvu rastoh,³⁴
I, kad mi dođe smrtni dan,
U ropstvu ću i umrijet plaćuć
Sam, napušten, neoplakan.
I sve ću sa sobom odnijeti
I neću ostaviti traga
U našoj divnoj Ukrajini,
U našoj, al' ne svojoj zemlji.
I neće reći otac sinu:
»Moli se za njeg, moli, sine,
Jer pao je za Ukrajinu.«
Svejedno mi je, da li će se
Taj sin pomolit ili neće,
Al' nije mi svejedno, nije,
Što će zli ljudi Ukrajinu
Uspavat pa u ognju okrast
I onda tek probuditi...
Oh, nije mi svejedno, nije!

1847.

VIII

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають, ідучи, дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сем'я вечеря коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх,
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.

1847

VIII.

Pred kućicom je višnjik mali,
Hruštivi tiho zuje, bruje.
Evo orača s plugovima,
Djevojke hodajuć pjevaju,
Majke s večerom čekaju.

Pred kućom sad svi blaguju,
Večernjica je na nebu,
Kći dijeli svima večeru.
Mati sve hoće nešto reći,
Slavuj joj ne da doć do riječi.

Tu pred kućom je manju djecu
Majka sad već uspavala,
A onda uz njih zaspala.
Tiho je sve, jedva se čuju
Glasovi cura i slavuja.

1847.

Не гріє сонце на чужині,
А дома надто вже пекло.
Мені не весело було
Й на нашій славній Україні.
Ніхто любив мене, вітав,
І я хилився ні до кого,
Блукав собі, молився Богу
Та люте панство проклинав.
І згадував літа лихії,
Погані, давнії літа,
Тойді повісили Христа,

Й тепер не втік би син Марії!
Нігде не весело мені,
Та, мабуть, весело й не буде
Отже, таки й на чужині.
Хотілося б... Та й то для того,
Щоб не робили москалі
Труни із дерева чужого
Або хоч крихотку землі
Із-за Дніпра мого святого
Святії вітри принесли,
Та й більш нічого. Так-то, люде,
Хотілося б... Та що й гадать...
Нащо вже й Бога турбовать, /
Коли по-нашому не буде.

1847

Ne grije sunce u tuđini,
A kod kuće i preveć peče.
Što ćemo, tužno mi je bilo
Čak i u našoj Ukrajini.
Nikome nisam bio drag
Nit sam ja mario za koga,
Lutajuć molio sam Boga,
Vlasteli proklinjao trag.
I sjećao se zlih godina,
Kad su Isusa, Božjeg sina,
Na križ pribili nevina!

Ne bi mu ni sad bilo bolje!
A ja ne mogu od zovolje,
Kako u mojoj Ukrajini,
Tako i svukud po tuđini.
A ja bih htio... možda ovo:
Da ti Moskalji ne naprave
Za mene lijes od tuđeg drva,
Nego nek' barem malu mrvu
Zemlje sa moga Dnjepra svetog
Donesu k nama sveti vjetri.
To bih ja htio. Ništa više.
Ali što vrijedi samo htjeti!
Ne smijem dosađivat Bogu,
Kad ništa postić sam ne mogu.

1847.

N. N.

Сонце заходить, гори чорніють,
Пташечка тихне, поле німіє.
Радіють люде, що одпочинуть,
А я дивлюся... і серцем лину
В темний садочок на Україну.
Лину я, лину, думу гадаю,
І ніби серце одпочиває.
Чорніє поле, і гай, і гори,
На синє небо виходить зоря.
Ой зоре! зоре! — і сльози кануть.
Чи ти зійшла вже і на Україні?
Чи очі карі тебе шукають
На небі синім? Чи забувають?
Коли забули, бодай заснули,
Про мою доленьку щоб і не чули.

1847

N. N.

Zalazi sunce, mrače se gore,
Ptičica šuti, nijemo je polje,
Svatko će sada slatko počinut,
A ja sve gledam... i srcem letim
U tamni vrt moj u Ukrajini.
Letim ja, letim i misli mislim,
I srce kao da već počiva.
Crni se polje, šuma i gora,
Na plavo nebo izlazi zora.
O zoro! zoro! - i suze teku -
Svijetliš li već i u Ukrajini?
Traže li te one crne oči
Po nebu plavom? Il' su prestale?
Pa ako jesu, nek' su zaspale,
Za moju sudbu nisu doznale.

1847.

(2)

Думи мої, думи мої,
Ви мої єдині,
Не кидайте хоч ви мене
При лихій годині.
Прилітайте, сизокрилі
Мої голуб'ята,
Із-за Дніпра широкого
У степ погуляти
З киргизами убогими.
Вони вже убогі,
Уже голі... Та на волі
Ще моляться Богу.
Прилітайте ж, мої любі,
Тихими речами
Привітаю вас, як діток,
І заплачу з вами.

1848

(2)

Misli moje, misli moje,
Jedine mi znane!
Bar me vi ne ostavljajte
Sad u crne dane.
Doletite, mile moje
Golubice sive,
Sa Dnjepra u stepu pustu,
Gdje Kirgizi žive.
Istina je, nać ćete ih
Siromašne, gole,
Ali zato na slobodi
Još se Bogu mole.
Doletite, mile moje!
Ša nježnim željama
Čekam vas ko djecu svoju
Da zaplačem s vama.

1848.

Ой гляну я, подивлюся
На той степ, на поле;
Чи не дасть Бог милосердий
Хоч на старість волі.
Пішов би я в Україну,
Пішов би додому,
Там би мене привітали,
Зраділи б старому;
Там би я спочив хоч мало,

Молившися Богу,
Там би я... Та шкода й гадки,
Не буде нічого.
Як же його у неволі
Жити без надії?
Навчіть мене, люди добрі,
А то одурію...

1848

Ah, rado bih pogledao
U stepu i polje,
Da mi Bog dâ u starosti
Slobode po volji,
Da odem u Ukrajinu,
Svome milom domu,
Da me toplo dočekaju,
Ugode staromu.
Malo bih se odmorio,

Bogu pomolio,
A onda bih... Što izmišljam,
Nema od tog ništa.
Zar se može u uzama
Bez nade živjeti?
Recite mi, dobri ljudi,
Jer ću poludjeti...

1848.

Та не дай, Господи, нікому,
Як мені тепер, старому,
У неволі пропадати,
Марне літа коротати.
Ой піду я степом-лугом
Та розважу свою тугу.

Не йди, кажуть, з цієї хати
Не пускають погуляти.

1848

Ne daj, Bože pun milosti,
Nikome da u starosti
Bez slobode ko ja strada,
Da i ne zna, što je nada.
A ja bih po stepi, lugu
Ubijao svoju tugu!

Kažu mi: Iz kuće ove
Nema šetnje nikakove!

1848.

ПРОРОК

Неначе праведних дітей,
Господь, любя отих людей,
Послав на землю їм пророка –
Свою любов благовістить!
Святу правду возвістить!
Неначе наш Дніпро широкий,
Слова його лились, текли
І в серце падали глибоко!
Огнем невидимим пекли
Замерзлі душі. Полюбили
Того пророка, скрізь ходили
За ним і сльози, знай, лили
Навчені люди і лукаві.
Господню святу славу
Розтлили... І чужим богам
Пожерли жертву! Омерзались!

І мужа свята... горе вам!
На стогнах каменем побили.
І праведно Господь великий,
Мов на звірей тих лютих, диких,
Кайдани повелів кувать,
Глибокі тюрми покопать.
І, роде лютий і жестокий!
Вомісто кроткого пророка...
Царя вам повелів надать!

1848

PROROK

Bog je ko dobru djecu svoju
Sve ljude jako volio:
Proroka im uputio
Da svoju ljubav obznani
I svetu pravdu objavi.
Riječi su prorokove tekle
Ko vode Dnjepra širokoga
I punile su srca ljudi,
Grijuć toplinom plama svoga
Zamrzle duše. Zavoljeli
Tog proroка, slijedili svuda,
Ronili suze mudri ljudi,
Ali i lukavci i ludi.
Oskvrnuvši Gospodnju slavu,
Tuđim su bogovima stali
Prinosit žrtve! Oh sramote!

A muža svetog... jao, jao! –
Pred svima kamenovali.
Tada je Gospod naš pravedni
Kao za divlje, ljute zvijeri
Okove za njih skovat dao,
Pa ih u zatvor zakopao.
I, rode ljuti, nemišljeni,
Evo od Boga tebi dara:
Mjesto proroка imaš cara!

1848.

І знов мені не привезла
Нічого пошта з України...
За грішнії, мабуть, діла
Караюсь я в оцій пустині
Сердитим Богом. Не мені
Про теє знать, за що караюсь,
Та й знать не хочеться мені.
А серце плаче, як згадаю
Хоч невеселії случаї
І невеселії ті дні,
Що пронеслися надо мною
В моїй Україні колись...
Колись божились та клялись,
Братались, сестрились зо мною,
Поки, мов хмара, розійшлись
Без сльоз, роси тії святої
І довелося знов мені
Людей на старості... Ні, ні,
Вони з холери повмирили,
А то б хоч клаптик переслали
Того паперу...

.....
Ой із журби та із жалю,
Щоб не бачить, як читають

Листи тії, погуляю,

I opet nije bilo pošte
Iz Ukrajine za me...
Srdit me Bog kažnjava možda
Sred ove pustoši i čame
Za neka grešna djela moja,
Doduše, ne znam baš za koja,
Zapravo i ne želim znati.
A srce plače, srce pati,
Kada se sjeti tužnih dana
I nanesenih ljutih rana
Meni u mojoj Ukrajini.
Nekad su mi se zaklinjali,
Ljubav mi, vjernost poklanjali,
Ko brata, sestru milovali.
Onda ko dim se rasplinuli,
Bez suza, te rosice svete....
A možda me se opet sjetе
U starosti? Ah, neće, neće,
Umrli svi su od kolere,
Inače bi mi napisali
Bar dvije riječi...

.....
Ah, od žalosti i tuge,
Da ne vidim kako drugi

Čitaju sad pisma svoja,

Погуляю понад морем
Та розважу своє горе,
Та Україну згадаю,
Та пісеньку заспіваю.
Люде скажуть, люде зрадять.
А вона мене порадить ,
І порадить і розважить,
І правдоньку мені скаже.

1848

Prošetat ću ponad mora,
Da me mine muka moja,
Ukrajine se sjetiti
I pjesmicu zapjevati.
Čovjek reče i poreče,
Pjesma će me svjetovati,
Svjetovati, ohrabriti,
Istinu mi objaviti.

1848.

І широкою долину,
І високою могилу,
І вечернюю годину,
І що снилось-говорилось
Не забуду я.

Та що з того? Не побрались,
Розійшлися, мов не знались.
А тим часом дорогії
Літа тії молодії
Марне пронеслись.

Помарніли ми обоє –
Я в неволі, ти вдовою,
Не живем, а тільки ходим
Та згадуєм тії годи,
Як жили колись.

1848

Ni dolinu široku,
Ni mogilu visoku,
Ni večernji plam,
Ni snove-razgovore
Ne zaboravljam.

Pa što ? Mi se ostavismo,
Ko da se ni znali nismo.
A dotle su naša draga,
Naša mila ljeta mlada
Proletjela uzalud.

Oboje smo ostarjeli,
Uznik ja, ti udovica,
Ne živimo, postojimo
I prošlost još spominjemo
I pamtimo sve.

1848.

Туман, туман долиною,
Добре жити з родиною.
А ще лучше за горою
З дружиною молодою.
Ой піду я темним гаєм,
Дружиньки пошукаю.
Де ти? Де ти, озовися!
Прийди, серце, пригорнися.
Нумо, серце, лицятися
Та поїдем вінчатися,
Щоб не знали батько й мати,
Де ми будем ночувати.
Одружилась, заховалась,
Бодай була не кохалась.
Легше було б самій жити,
Як з тобою в світі битись.

1848

Širi se magla dolinom,
Lijepo je živjet s rodbinom.
A još ljepše za šumicom
S lijepom mladom nevjesticom.
Krenut ću po tamnom lugu
Da potražim svoju drugu.
Gdje si? Gdje si? Javi mi se,
Dođi, srce, grliti se,
Dođi, srce, maziti se
Pa idemo vjenčati se.
Da ne znaju otac, mati
Gdje ćemo mi noćas spati.
Vjenčala se, sakrila se,
Ko da nije ljubila se.
Radije bih sama bila
Nego s tobom se mučila.

1848.

Не для людей, тієї слави

Мережані та кучеряві
Оці вірші віршую я.
Для себе, братія моя!

Мені легшає в неволі,
Як я їх складаю.
З-за Дніпра мов далекого
Слова прилітають
І стеляться на папері,
Плачучи, сміючись,
Мов ті діти. І радують
Одиноку душу
Убогую. Любо мені.
Любо мені з ними,
Мов батькові багатому
З дітками малими.
І радий я, і веселий,
І Бога благаю,
Щоб не приспав моїх діток
В далекому краю.
Нехай летять додомоньку
Легенькі діти
Та розкажуть, як то тяжко
Було їм на світі.

Ni zbog ljudi ni zbog slave

Te šarene, kovrčave
Ja ne slažem pjesme svoje -
Već zbog sebe, braćo moja!

Lakše mi je kad ih slažem,
Nestaje mi sjete,
Ko da s Dnjepra dalekoga
K meni riječi lete
I na papir sjedaju mi
Plaču pa se smiju
Kao djeca, i raduju
Dušu usamljenu,
Najjadniju. Lijepo mi je,
Lijepo mi je s njima,
Kao ocu bogatomu
S malim sinovima.
Veseo sam i radostan
I molim se raju
Da mi djecu ne uspava
U daleku kraju.
Neka djeca kući lete,
I nek kažu mila
Da im je u tuđem svijetu
Sudba teška bila.

І в сім'ї веселій тихо
Дітей привітають,
І сивою головою
Батько покиває.
Мати скаже: «Бодай тиї
Діти не родились.»
А дівчина подумас:
«Я їх полюбила.»

1848

Vesela će ih obitelj
Sretno dočekati
I svojom će sijedom glavom
Otac zaklimati,
Mati će reć: »Bolje da se
Nisu ni rodila«,
A djevojka će pomislit:
»Postaše mi mila!«.

1848.

За сонцем хмаронька пливе,
Червоні поли розстилає
І сонце спатоньки зове
У синє море: покриває
Рожевою пеленою,
Мов мати дитину.
Очам любо. Годиночку,
Малую годину
Ніби серце одпочине,
З Богом заговорить...
А туман, неначе ворог,
Закриває море
І хмароньку рожевую,
І тьму за собою
Розстилає туман сивий,
І тьмою німою
Оповіє тобі душу,
Й не знаєш, де дітись,
І ждеш його, того світу,
Мов матері діти.

1848

Oblačić za suncem leti,
Crvene skute prostire,
U more sunce poziva
Spavati pa ga pokriva
Ružičastom pelenicom
Ko majka svoju dječicu.
Lijepo je gledat. Časak bar,
Prolazni, kratki časak bar,
Da srce malko odahne
I s Bogom riječ progovori...
Al' magla - ko neprijatelj -
Već prekriva more,
I oblačić ružičasti,
I za sobom tminu,
Rasprostire maglu sivu
Da tim nijemim mrakom
Obavije dušu tvoju.
Kud bi, što bi - ne znaš
I željenu svjetlost čekaš
Ko djeca majku svoju.

1848.

Закувала зозуленька
В зеленому гаї,
Заплакала дівчинонька –
Дружини немає.
А дівочі молодії
Веселії літа,
Як квіточки за водою,
Пливуть з сього світа.
Якби були батько, мати
Та були б багаті,
Було б кому полюбити,
Було б кому взяти.
А то нема, сиротою
Отак і загину,
Дівуючи в самотині
Де-небудь під тинном.

1848

Zakukala kukavica
Sred šumarka svoga,
Zaplakala cura mlada
Jer nema dragoga.
A mlađahna djevojačka
I vesela ljeta
Kao cvijeće niz rječicu
Plove s ovog svijeta.
Da su živi otac, mati,
Bili bi bogati,
Mogla bih se zaljubiti
Pa se i udati.
Nikog nemam, sirota sam,
Umrijet ću sirota,
Samujući, djevujući
Negdje blizu plota.

1848.

[Уривок]

У нашім раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.
Буває, іноді дивлюся,
Дивуюсь дивом, і печаль
Охватить душу; стане жаль
Мені її, і зажурюся,
І перед нею помолюся,
Мов перед образом святим
Тієї Матері святої,
Що в мир наш Бога принесла...

1849

[Odlomak]

U našem zemaljskom raju
Ništa nije tako lijepo
Kao što je mlada mati
Sa čedom u naručaju.
Gledam ih pa im se divim,
Ali tuga me uhvati
I bude mi majke žao
Sve bih tad na svijetu dao
Da se pred njom molit smijem
Ko pred likom Majke svete,
Koja je donijela Boga
U ovaj naš tužni svijet...

1849

І золотої й дорогої
Мені, щоб знали ви, не жаль
Моєї долі молодой;
Оступить душу, аж заплачу.
А ще до того, як побачу
Малого хлопчика в селі.
Мов одірвалось од гіллі,
Одно-однісіньке під тином
Сидить собі в старій ряднині.
Мені здається, що се я,

Що це ж та молодість моя.
Мені здається, що ніколи
Воно не бачитиме волі,
Святої воленьки. Що так
Даремне, марне пролетять
Його найкращії літа,
Що він не знатиме, де дітись
На сім широком вольнім світі,
І піде в найми, і колись,
Щоб він не плакав, не журивсь,
Щоб він де-небудь прихилився,
То оддадуть у москалі.

1849

Za dragim zlatnim danima
Djetinjstva moga miloga
Vjerujte da ne tugujem.
No tuga teška nekad me
Ispuni, plač mi izmami,
Kad sretnem malog dečkića
Što sâm ko grana slomljena
Tužno kod plotu sjedeći
Tuguje u staroj odjeći.
Čini mi se da vidim sebe,

Da ponavlja se mladost moja.
Čini mi se da nikada
Slobodu on vidjet neće,
Slobodu svetu. I bez sreće,
Uzalud, prazno će proletjet
Njegove najljepše godine,
I neće znati što da radi
Na širokom bijelom svijetu,
Pa će poč u nadničare,
I, da ne plače, ne pati,
Da se negdje ipak skrasi,
U vojsku će ga poslati.

1849.

НЕОФІТИ
(Уривок)

М. С. Щепкину
На память 24 декабря 1857

.....

Благословенная в женах,
Святая праведная Мати
Святого Сина на землі.
Не дай в неволі пропадати,
Летучі літа марне тратить.
Скорбящих радосте! Пошли,
Пошли мені святеє слово,
Святої правди голос новий!
І слово розумом святим
І оживи, і просвіти!
І розкажу я людям горе,
Як тая мати ріки, море
Сльози кровавої лила,
Так, як і Ти. І прийняла
В живу душу світ незримий
Твого розп'ятого Сина!..
Ти Матер Бога на землі!
Ти сльози матері до краю,
До каплі вилила! Ридаю,
Молю, ридаючи, пошли,
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,

NEOFITI³⁵
(Odlomak)

М. S. Ščepkinu³⁶
U sjećanje 24. listopada 1857.

.....

Blagoslovljena među ženama,
Presveta pravedna Majko
Presvetog Sina na zemlji!
Ne daj da u ropstvu ginemo,
Da godine uzalud tratimo.
O radosti patnika! Molim,
Pošlji mi onu svetu riječ,
Novi glas svete istine!
I razumom oživi svetim,
Oživi tu riječ i prosvijetli!
A ja ću tad otkriti svima,
Da je i druga mati lila
Krvavih suza rijeke, mora,
Ko i Ti, majko. I primila
U dušu svoju nevidljivo
Svjetlo Tvog Sina raspetog!..
O Majko Boga našega!
Suze si svoje do kraja,
Do zadnje kapi prolila!
Molim i plačem: pošlji mi
I duši jednoj podaj môć
Da ognjeno progovori,
Da riječ joj plane plamenom

Щоб людям серце розтопило.
І на Україні понеслось,
І на Україні святилось
Те слово, Божеє кадило,
Кадило істини. Амінь.

.....

1857

I ljudska srca rastopi,
Da Ukrajinu zahvati
I u njoj da se posveti.
Ta riječ je Božje kandilo,
Kandilo istine. Amen.

.....

1857.

Лічу в неволі дні і ночі
І лік забуваю.
О Господи, як-то тяжко
Тії дні минають.
А літа пливуть меж ними
Пливуть собі стиха,
Забирають за собою
І добро і лихо!
Забирають, не вертають
Ніколи нічого!
І не благай, бо пропаде

Молитва за Богом.

1858

U ropstvu brojim dane, noći
Pa broj zaboravim.
Prolaze sporo, neću moći
Izaći na kraj s tim.
A među njima godine
Polako, tiho plove
I odnose dobro i zlo,
Stvari i stare i nove.
Odnose i ne vraćaju
Ništa i nikada!
Ne traži drugo! Inače

Molitva Bogu propada.

1858.

ДОЛЯ

Ти не лукавила зо мною,
Ти другом, братом і сестрою
Сіромі стала. Ти взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу хлопця одвела
До п'яного дяка в науку
- Учися, серденько, колись
З нас будуть люде, - ти сказала.
А я й послухав, і учивсь,
І вивчився. А ти збрехала.
Які з нас люде? Та дарма!
Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.
Ходімо ж, доленько моя!
Мій друже вбогий, нелукавий!
Ходімо дальше, дальше слава,
А слава - заповідь моя.

1858

SUDBA

Nisi me lukavo varala.
Drug, brat i sestra si postala
Meni, siročiću jadnom.
Za ruku si me primila,
U školu mirno povelala,
Đakonu pjanom predala.
- Uči, dušo, jednom ćemo
Postat ljudi, - to si rekla.
Poslušah te: učio sam,
Al' nisi rekla istinu!
Kakvi ljudi? Uzalud je!
Mi nismo nikog varali,
Samo smo išli naprijed,
Bez traga laži u sebi.
Idimo dakle, sudbo moja!
Družice jedna, nelukava,
Idimo naprijed, gdje je slava,
A slava zapovijed je moja.

1858.

Я не нездужаю, нівроку,
А щось такеє бачить око,
І серце жде чогось. Болить,
Болить, і плаче, і не спить,
Мов негодована дитина.
Лихої, тяжкої години,
Мабуть, ти ждеш? Добра не жди,
Не жди сподіваної волі –
Вона заснула: цар Микола
Її приспав. А щоб збудить
Хиренну волю, треба миром,
Громадою обух сталить,
Та добре вигострить сокиру,
Та й заходиться вже будить.
А то проспить собі небога
До суду Божого страшного!
А панство буде колихать,
Храми, палати муровать,
Любить царя свого п'яного,
Та візантійство прославлять,
Та й більше, бачиться, нічого.

1858

Nisam bolestan (da ne ureknem),
Al' nešto čudno vide oči
I srce nešto čeka. Pati,
Plače i ne spava po noći
Kao nenahranjeno dijete.
Teška predosjećáš vremena?
Ne čekaj sada ništa dobra,
Neće doć žuđena sloboda
Jer spava. Car ju je Nikola
Uspavao. Da probudimo
Slobodu, pa i slaba bila,
Moramo ušicu kaliti,
Sjekiru dobro nabrusiti
I tad tek slobodu buditi.
Jer inače bi ona mogla
Do sudnjeg dana spavati!
A plemstvo bi uživalo,
Crkve, palače gradilo,
Pijanog cara ljubilo
I bizantinstvo slavilo.
I ništa više od toga.

1858.

ПОДРАЖАНІЄ 11 ПСАЛМУ

Мій Боже милий, як-то мало
Святих людей на світі стало.
Один на другого кують
Кайдани в серці. А словами,
Медоточивими устами
Цілюються і часу ждуть,
Чи швидко брата в домовині
З гостей на цвинтар понесуть?
А ти, о Господи єдиний,
Скуеш лукаві уста,
Язик отой велеречивий,
Мовлявший: ми не суета!
І возвеличимо на диво
І розум наш і наш язик...
Та й де той пан, що нам закаже
І думать так і говорить?
- Воскресну я! - той пан вам скаже,
Воскресну нині! Ради їх,
Людей закованих моїх,
Убогих, нищих... Возвеличу
Малих отих рабов німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю *слово*. І пониче,
Неначе стоптана трава,
І думка ваша і слова.
Неначе срібло куте, бите

NASLJEDOVANJE 11. PSALMU

O Bože mili, sad je ostalo
Na svijetu svetih ljudi malo.
U srcu jedan drugom kuju
Okove teške. A riječima -
Ljube se medenim ustima
I samo čekaju i snuju
Da otprate brata svoga
Sve do groblja i do groba.
Ti jedini na svijetu, Bože,
Zakovati im usta možeš
I jezike im hvalisave
Što kažu da će puni slave
Uzvisiti sav razum naš,
A razviti i jezik naš.
Tko nama smije određivat
I govor naš i misli sve?
- Uskrsnut ću! - on će nam reći -
Već danas ću uskrsnut za njih,
Za ljude te okovane,
Uboge, jadne... Uzdignut ću
Te male nijeme robove!
I kao stražu postaviti ću
Riječ! Onda će pasti,
Baš kao izgažena trava,
Misao vaša, riječ lukava.
Kao što srebro kovano

І семикрати перелите
Огнем в горнилі, словеса
Твої, о Господи, такії.
Розкинь же їх, Твої святисє,
По всій землі. І чудесам
Твоїм увірюють на світі
Твої малі убогі діти!

1859

Sedmerostruko preliveno
Blista u peći, takve su,
Gospode, sve Tvoje riječi.
O, prospi svete riječi te
Po cijelom svijetu, pa će tad
Uboga mala djeca Tvoja
U čuda Tvoja vjerovat.

1859.

Федору Івановичу Черненку
На пам'ять 22 септєбря 1859 року

Ой по горі роман цвіте,
Долиною козак іде
Та у журби питається,
Де та доля пишається?

Чи то в шинках з багачами?
Чи то в степах з чумаками?
Чи то в полі на роздоллі
З вітром віється по волі?

Не там, не там, друже-брате,
У дівчини в чужій хаті,
У рушничку та в хустині
Захована в новій скрині.

1859

*Fedoru Ivanoviču Černenku,³⁷
U sjećanje 22. rujna 1859.*

Tratinčica gorom cvjeta,
A dolinom kozak šeta.
Pita sebe po sto puta:
Gdje sudbina moja luta?

Pije l' negdje s bogatima?
Luta l' stepom s Čumacima?
Il' slobodna s vjetrom vije
I ničega strah ju nije?

Ništa od tog, družē-brate,
Već je s djevom u kućici,
S pripremljenom vjenčanicom
Kuju čuva u škrinjici.

1859.

ОСІЯ. ГЛАВА XIV

Подражаніє

(Уривок)

Погибнеш, згинеш, Україно,
Не стане знаку на землі,
А ти пишалася колись
В добрі і розкоші! Вкраїно!
Мій любий краю неповинний!
За що тебе Господь кара,
Карає тяжко? За Богдана,
Та за скаженого Петра,
Та за панів отих поганих
До краю нищить... Покара,
Уб'є незримо і правдиво;
Бо довго Довготерпеливий
Дивився мовчки на твою,
Гріховную твою утробу
І рек во гніві: - Потреблю
Твою красу, твою оздобу,
Сама розіпнешся. Во зlobі
Сини твої тебе уб'ють
Оперені, а злозачаті
Во чреві згинуть, пропадуть,
Мов недолежані курчата!..
І плача, матернього плача
Ісполню гради і поля,
Да зрить розтленна земля,
Що я Держитель і все бачу.
Воскресни, мамо! І вернися

OSIJA³⁸ POGLAVLJE XIV.

Nasljedovanje

(Odlomak)

Propast ćeš, nestat, Ukrajino,
Neće ti ostat nigdje traga,
A nekada si, Ukrajino,
Raskošna bila i bogata.
O nedužni moj zavičaju!
Zašto te tako Bog kažnjava
Kaznama strašnim? Zbog Bogdana,³⁹
Zbog onog tamo Petra ludog,⁴⁰
Zbog one zle vlastele hude?
Ima zbog čega... I kaznit će,
Dokrajčit pravedno i tajno.
Jer dugo je strpljivi Gospod
Bez riječi samo gledao
Pregrešnu tvoju utrobu
I rekao: - Uništiti ću
Ukrase tvoje i ljepotu.
Sama ćeš sebe raspeti.
Sinovi će te ubiti bijesno,
Oni, s perjem, začeti krivo
Propast će, gnjiju u utrobi
Ko nedogrijani pilići.
Plaćem ću tad strahovitim
Ispunit polja, gradove,
Nek vidi zemlja gnjila ta
Da ja sve držim i vidim.
Uskrsni, majko! Vрати se

В світлицю-хату; опочий,
Бо ти аж надто вже втомилась,
Гріхи синовні несучи.

.....

1859

U dom svoj dragi; počini!
Preveć si se umorila,
Grijehe sinova noseći.

.....

1859.

МОЛИТВА

Царям, всесвітнім шинкарям,
І дукачі, і таляри,
І пута кутії пошли.

Робочим головам, рукам
На сій окраденій землі
Свою ти силу ниспошли.

Мені ж, мій Боже, на землі
Подай любов, сердечний рай!
І більш нічого не давай!

***

Царів, кровавих шинкарів,
У пута кутії окуй,
В склепу глибокім замуруй.

Трудящим людям, Всеблагий,
На їх окраденій землі
Свою Ти силу ниспошли.

А чистих серцем? Коло їх
Постав Ти ангели свої,
Щоб чистоту їх соблюли.

130

MOLITVA

Carevima, svjetskim krčmarima,
I dukate, i talire
I kovane lance pošalji.

Radnim glavama i rukama
Na ovoj opljačkanoj zemlji
Svu snagu svoju daj.

Meni, dok sam na zemlji toj,
Ljubav pošalji, srcu raj!
I ništa drugo mi ne daj!

***

Careve, krvave krčmare,
Okuj u lance željezne,
U crni podrum zazidaj!

Ljudima radnim, Bože moj,
Na opljačkanoj zemlji toj
Presvetu snagu svoju daj.

Ljudima čista srca tad
Pošalji svoje anđele,
Da im čistoću čuvaju.

131

Мені ж, о Господи, подай
Любити правду на землі
І друга щирого пошли!

***

Злоначинающих спини,
У пута кутії не куй,
В склепи глибокі не муруй.

А доброзичдущим рукам
І покажи, і поможи,
Святу силу ниспошли.

А чистих серцем? Коло їх
Постави ангели свої
І чистоту їх соблюди.

А всім нам вкупі на землі
Єдинодуміє подай
І братолюбіє пошли.

1860

132

Meni odredi, Gospode,
Da ljubim pravdu, istinu,
I druga vjernoga mi daj!

***

One što loše počese
Zaustavi, ne zazidaj,
U crni podrum ne bacaj.

A vrijednim radnim rukama
Pokaži sve, pomози im,
Svoju im svetu snagu daj.

Onima čista srca ti
Pošalji svoje anđele
Pa im čistoću očuvaj.

A mi što smo na zemlji svi
Daj da jednako mislimo
I brat da brata zavoli.

1860.

133

Не нарікаю я на Бога,
Не нарікаю ні на кого.
Я сам себе, дурний, дурю,
Та ще й співаючи. Орю
Свій переліг - убогу ниву!
Та сію слово. Добрі жнива
Колись-то будуть. І дурю!
Себе-таки, себе самóго,
А більше, бачиться, нікого?

1860

Ne tužim se na dragog Boga,
Ne tužim se baš ni na koga.
Samo, budala, sebe varam
I pritom pjevam. Eto, orem
Tu jednu svoju ledinu
I sijem riječi. Bit će dobra
Žetva jednoga dana. Lažem!
To varam sebe samoga.
I više nikog drugoga?

1860.

Минули літа молодії,
Холодним вітром од надії
Уже повіяло. Зима!
Сиди один в холодній хаті,
Нема з ким тихо розмовляти,
Ані порадитись. Нема,
Анікогісінько нема!
Сиди ж один, поки надія
Одурить дурня, осміє...
Морозом очі окує,
А думи гордії розвіє,
Як ту сніжину по степу!
Сиди ж один собі в кутку.
Не жди весни – святої долі!
Вона не зійде вже ніколи
Садочок твій позеленить,
Твою надію оновить!
І думу вольную на волю
Не прийде випустить... Сиди
І нікогісінько не жди!

1860

Prošle su mlade godinice
I hladni vjetri pušu sada
Iz nekadašnjih mojih nada.
Zima je, sâm u hladnoj kući
Ja nemam s kim pobesjediti,
Nemam se s kime svjetovati.
Nikoga nema, nikog nema!
Pa sjediš sam, dok šuplja nada
Budali ludoj smije se,
Mrazom mu oči okuje,
Ponosne misli rasprši
Kao po stepi pahulje!
Pa sjediš sam u kutu svom,
Ne čekaj sveto proljeće,
Ono ti više doći neće
Da vrt tvoj sad zazeleni
I nade tvoje obnovi.
Slobodne misli nećeš više
Po svijetu slati... U kutu sjedi
I ne očekuj ništa više!

1860.

І тут, і всюди – скрізь погано.
Душа убога встала рано,
Напряла мало та й лягла
Одпочивать собі, небога.
А воля душу стерегла.

- Прокинься, – каже. – Плач, убога!
Не зійде сонце. Тьма і тьма!
І правди на землі нема!
Ледача воля одурила
Маленьку душу. Сонце йде
І за собою день веде.
І вже тії хребетносилі,
Уже ворущаться царі...

І буде правда на землі.

1860

I ovdje i svugdje sve je gadno.
Duša se jадna digla rano,
Malo je prela pa prileгла
Da snagu povrati bar malo,
A volja dušu чуvala.

- Dođi sad k sebi – каже. – Плачи!
Sunca bit neће. Sama tama!
Pravde na zemlji nigdje nema!
Prevarila je volja lijena
Malenu dušu. Evo sunca,
Za sobom vodi bijeli dan.
I već se bûdē oni s kičmom,
Nemir zahvaća careve...

Na svijet će ipak pravda doć.

1860.

І день іде, і ніч іде.
І, голову схопивши в руки,
Дивуєшся, чому не йде
Апостол правди і науки!

1860

Dolazi dan, dolazi noć,
Umornu glavu drže ruke,
Čudiš se, zašto ne dolazi
Apostol pravde i nauke!

1860.

Тече вода з-під явора
Яром на долину.
Пишається над водою
Червона калина.
Пишається калинонька,
Явор молодіє,
А кругом їх верболози
Й лози зеленіють.
Тече вода із-за гаю
Та попід горою.
Хлюпошуться качаточка
Помеж осокою.
А качечка впливає
З качуром за ними,
Ловить ряску, розмовляє
З дітками своїми.
Тече вода край города.
Вода ставом стала.
Прийшло дівча воду брати,
Брало, заспівало.
Вийшли з хати батько й мати
В садок погуляти,
Порадितись, кого б то їм
Своїм зятем звати.

1860

Teče voda pod javorom,
Spušta se k dolini,
Nad vodom se diči, koči
Crvena kalina.
Gizdava je kalinica
I javor pun sjene,
A oko njih vrbe, ive
I loze zelene.
Teče voda za šumicom,
Teče pod goricom.
Paćići se tu pljeskaju,
U šašu bučkaju,
A patka i patak samo
Za njima plivaju,
Love ribu i sa svojom
Dječicom pričaju.
Teče voda uz povrtnjak,
Jezerom postala,
Djevojka po vodu došla,
Pjesmu zapjevala.
Izadoše otac, mati
U vrt prošetati,
Svjetovat se, koga li će
Svojim zetom zvati.

1860.

Чи не покинуть нам, небого,
Моя сусідонько убога,
Вірші нікчемні віршувать

Та заходиться риштувать
Вози в далеку дорогу,
На той світ, друже мій, до Бога,

Почимчикуєм спочивать.
Втомилися і підтоптались,
І розуму таки набрались,
То й буде з нас! Ходімо спать,
Ходімо в хату спочивать...

Весела хата, щоб ти знала!...

.....

1861

Možda bi sada dobro bilo,
Susjedo moja uboga,
Stihove glupe ostaviti

I počet lijepo graditi
Kola za dalek, dalek put.
Taj put će odvest nas do Boga

Da počinemo napokon!
Nahodasmo se, umorismo
I pameti se nakupismo.
Bit će već dosta! Hajdmo spati,
U kući sad se odmarati.

Kuća je vesela, zar ne?...

.....

1861.

Bilješke

¹ Baladom »Причинна«, ([pɾɨˈtʃɨn:a], žena koja je doživjela duševni poremećaj), prvom objavljenom Ševčenkovom pjesmom, uobičajeno započinju postumna izdanja *Kobzara*, a u izdanjima za pjesnikova života na početku je bila pjesma »Думи мої ...«. Nije slučajno Ševčenko svoju zbirku nazvao *Кобзар* [kobzar], i njega samog je narod nazvao *Kobzarom*, a na tekstove i motive zbirke *Kobzar* stotine su skladatelja stvorile petstotinjak glazbenih djela. Kobzar je ukr. narodni putujući pjevač, nerijetko i pjesnik (15/16. st.), koji je svoje pjevanje pratio na kobzi ili banduri (bandurist) – trzalačkim glazbalima s puno žica. Kobzari su se pojavili s kozaštvom i za sve vrijeme njegova trajanja (15–18. st.) to su uglavnom bili kozaci-vojnici (često oslijepljeni ili osakaćeni u bitkama), koji su s tim svojim osobitim oružjem sudjelovali u vojnim pohodima, ustancima, stvarali dume i epske pjesme i širili ih po Ukrajini, čime su odigrali izvanrednu ulogu u duhovnom životu Ukrajinaca, budeći i šireći ukrajinstvo. (I čak 30-ih godina 20. st., kada je boljševička vlast u Ukrajini, iskorjenjujući duh slobode, uništavala milijune ljudi, nepokorni su joj ostajali još tadašnji kobzari, pa je bio sazvan prvi sveukrajinski kongres kobzara, s kojega su već prvoga dana, uvečer, svi bili izvedeni iz dvorane, utrpani u teretne vagone i odvezeni na sjever Rusije, gdje su – sa svojim glazbalima – baćeni u bezdan. I gubi im se svaki trag.)

² Početak uvoda u baladu: »Ребе та стогне Дніпр широкий ...« uglazbljen je (M. Lysenko) i postao je jedna od najizvođenijih pjesama kod Ukrajinaca, koja se najčešće smatra narodnom, a odlomak balade: »Така її доля ...« postao je poznata romansa (skladatelj V. Zarembo).

³ Dumka [dumka] – u ukr. jeziku: 1. misao; 2. narodna lirski elegična pjesma; vokalna ili instrumentalna elegična skladba.

⁴ Topolja [toˈpɔl'a] – u ukr. jeziku je im. ž. r., kojoj u hrvatskome odgovara im. m. r. *jablan*; hrvatskoj im. ž. r. *topola* u ukr. jeziku odgovara im. m. r. *осокіп*. (тополя / jablan kultivirani je varijetet crne topole.) Visoki i vitki jablanovi uz putove u stepi tipičan su element ukrajinskoga krajolika. U ukr. narodu se vitka i lijepa djevojka (ili mlada žena) uspoređuje s jablanom.

⁵ Uvod u baladu »Topola«: »По дїброві вітер висі ...« (»Po dubravi vje-tar vije...«) također je uglazbljen (M. Lysenko).

⁶ Ivan Pidkova (Іван Підкова, ?-1578) - zaporoški kozak, jedan od organizatora borbe protiv turskih i tatarskih osvajača. Pogubljen, opjevan u narodnim pjesmama.

⁷ Запорозці [zaporoz'c'i] / запоріжці [zapor'iz'c'i] (jedn. запорожець [zaporože'c']) - ukrajinski kozaci, pripadnici Zaporoške Siči (Запорізька Січ - 16-18. st. - društveno-politička i vojno-administrativna organizacija ukr. kozaštva, koja se formirala nizvodno od nekadašnjih čuvenih dnjperskih *pragova* - podvodnih i nadvodnih grebena, na otoku Hortici (Хортиця.) Zaporoška Sič postala je nositeljicom ukrajinske državnosti, stvorivši - u to vrijeme jedinu u Europi - kozačku republiku s demokratskim ustrojem. Godine 1775. Zaporošku je Sič, »arsenal i vojno središte nacije«, na prevaru zauzela i uništila ruska vojska po naredbi Katarine II. Godine 1781. ukinut je pukovnijski administrativni ustroj kozačke Ukrajine, a 1783. u Ukrajini je uvedeno kmetstvo. Dio se zaporoških kozaka preselio na Kuban, dio je prešao na drugu stranu Dunava, a izrazita ih je većina ostala u Ukrajini.

⁸ Kozaci [kozaky^e] (jedn. козак [kozak]) ukrajinski (15-18. st.) - slobodni naoružani ljudi koji su se organizirano borili protiv turskih, tatarskih i poljskih osvajača. Štitili su granice Ukrajine (a time i Moskovske države) trisetinjak godina i proslavili se kao neustrasivi, nepokoreni i časni borci za slobodu, pa su u narodu stoljećima o njima stvarane i pjevane pjesme i dume. Unatoč neprestanim krvavim borbama, vrijeme kozaštva (u kozačkoj Ukrajini nije bilo kmetstva) bilo je i doba prosvjete, razvoja znanosti, umjetnosti (poznati ukrajinski barok u književnosti, graditeljstvu, osobito crkvenom, slikarstvu, kazalištu, glazbi). Velika su se sredstva izdvajala za održavanje škola: početnih, srednjih i visokih (jer: »... nedostatna prosvijećenost rada pogansku neotesanost, razdore i izdajništvo, ... pokoravanje grabežljivim susjedima, ... slabljenje vjere otaca« - upozoravala je poslanica *Perestoroga* /1605/), osnivale su se nove tiskare, gradile crkve. U kolegijima je nastava bila organizirana prema sustavu visokih europskih škola. Djelovale su dvije akademije: Ostroška (u Ostrogu) i čuvena Kyjevo-Mogyljans'ka. Samo u prvoj polovini 18. st. iz Kijevsko-Mogyljanske u Moskvu je bilo pozvano stotinjak najistaknutijih profesora, koji su ostavili dubok trag u političkom, crkvenom, društvenom i kulturnom životu Rusije.

⁹ Kytajka [ky'tajka] - svileni (rjeđe pamučni) tkanina. Prema običaju, crvenom se kitajkom prekrivalo tijelo poginuloga kozaka.

¹⁰ Ovo je programska Ševčenkova pjesma (uglazbljena), u kojoj svoje pjesme naziva *dumama*, a u ukr. jeziku: дума [duma] - 1. misao; 2.

ukrajinska narodna epska ili lirsko-epska pjesma koju solo pjevanjem i recitativom izvodi pjevač prateći se kobzom, bandurom i, rjeđe, lirom. Poetikom, dramatičnošću, miješanjem epskog i lirskog, ritmikom i u određenoj mjeri tematikom dume se naslanjaju na *Pjesan o pobodu Igorovu*, a ritmikom i na *biline*. Dume su nastajale od sredine 15. do kraja 18. st., a izrazito su popularne bile i u 19. st. Njihovi su tvorci i izvođači u vrijeme kozaštva bili kozaci. I ako je »pjesma za Ukrajinu sve: i poezija, i povijest, i očevo grob« (Gogolj), onda дума među pjesmama predstavlja narodnu svetinju, ona je duhovna veza među naraštajima, u njoj plamtli ljubav prema domovini, materi, vjeri kršćanskoj, дума kažnjava za izdaju, otpadništvo od roda, slavi kozačku odvažnost. Dume su stoljećima pronosili kobzari, banduristi, pa i lirnici.

¹¹ Vasyľ Ivanovyč Šternberg (Василь Іванович Штернберг /1818-1845/) - ruski slikar, prijatelj Ševčenka iz Peterburške akademije likovnih umjetnosti, prvi ilustrator *Kobzara*, kojemu je Ševčenko na poklonjenome primjerku prvoga izdanja napisao pjesmu - posvetu prije njegova puta u Italiju.

¹² Гайдамаки [gajdamaky^e], (jedn. гайдамака) - ustanici, narodni osvjetnici, sudionici borbe ukr. naroda u 18. st. na području Desnoobalne Ukrajine (Правобережна Україна) protiv poljskoga nacionalnog i vjerskoga ugnjetavanja. Najveći su ustanci bili podignuti 1734., 1750. i 1768. - zadnjega je (pod nazivom *Kolijivščyna*) svjedokom bio Ševčenkov djed.

¹³ Vasyľ Ivanovyč Grygorovyč (Василь Іванович Григорович /1786-1865/) - povjesničar umjetnosti, profesor i tajnik Peterburške akademije likovnih umjetnosti, živo sudjelovao u otkupljivanju Ševčenka iz kmetstva - otkupili su ga 22. travnja 1838.

¹⁴ Hetman (гетьман [get'man]) - u 16. st. vojni zapovjednik Zaporoške Siči, u 17/18. st. vrhovni zapovjednik ukr. kozaštva i čelnik Ukrajine. Ukrajinske hetmane birali su kozaci glasovanjem.

¹⁵ Ševčenko to govori s gorkom ironijom. Ukrajinci su do 18. st. svoj jezik nazivali *ruskim* (u Zapadnoj Ukrajini taj se naziv rabio do 1939.), kasnije je nazivan *maloruskim*, a na kozačkom se teritoriju stari naziv države *Rus* (Русь / Rus') postupno zamjenjuje nazivom *Ukrajina* (*Ipatijevski ljetopis* prvi put ga spominje 1187. godine), koji je s vremenom dobio političko i etničko značenje, a i stari je naziv jezika *ruski* zamijenjen nazivom *ukrajinski*. U carskoj Rusiji ukrajinski je jezik u javnoj uporabi bio zabranjen i do 1905. tretiran kao *malorusko narječje velikoruskoga jezika*.

¹⁶ Jarema (Ярема [jarema]) - jedan od glavnih junaka poeme »Hajdamaci«.

¹⁷ Hetmanstvo (гетьманство – гетьманщина) – razdoblje u povijesti Ukrajine s kozaštvom i hetmanima na čelu (XVII.-XVIII. st.).

¹⁸ Mogile v. pjesmu pod naslovom »Raskopana mogila«.

¹⁹ Matrjoša, Paraša (Матрjоша, Параша) – likovi otrcanih lakih gradskih pjesama.

²⁰ Stara kozačka pjesma.

²¹ »...puk tvoj siromašni...« – seljaštvo, koje je u velikom broju sudjelovalo u ustancima.

²² Mogila (могила [moˈɣɪla]) – u kontekstu Ševčenkove poezije ta se riječ najčešće upotrebljava u značenju: »visok hum u stepi na mjestu pokopa u prošlosti«. U Ševčenkovo vrijeme po ukrajinskim su se stepama uzdizale visoke kozačke mogile (na jugu Ukrajine postojale su i skitske) – spomenici krvavih bitaka, čuvari slavne prošlosti, kozaštva. Kao i dume, predstavljale su narodnu svetinju, sjećanje naraštajā, simbol nepotamnjele slave, nekadašnje neovisnosti i slobode: u njima su ležali kozaci (u nekima i do tisuću). Mogile su uskrisivale vjeru, ulijevale nadu. U ukrajinskom narodnom pjesništvu mogila je personificirana. Druga su značenja riječi *могила*: 1. jama, raka u koju se pokapa mrtvac; 2. malen humčić zemlje iznad groba, grob; 3. *pren.* smrt. »Розрита могила« [rozryta moˈɣɪla] – prva je Ševčenkova pjesma prevedena na hrvatski jezik (A. Šenoa, 1863).

²³ Riječ je o Bogdanu Hmeljnickom (Богдан Хмельницький [boɣdan hmeˈɫnycˈkyɕ] oko 1595–1657/) – ukrajinski hetman, istaknuti državnik. Za njegova je hetmanstva na načelu paritetnosti ostvareno sjedinjenje Ukrajine s Moskovskom državom (1654), zbog kojega je Ševčenko oštro osuđivao B. Hmeljnickoga.

²⁴ Nakon uništenja Zaporoške Siči (1775) i ukidanja hetmanstva (1780) na zemlje zaporoških kozaka naseljavani su njemački kolonisti.

²⁵ Moskalj (москаль [moskaɫ], množ. [moskaɫʲi]) – u doba Ševčenka riječ je značila: 1. Rus (*moskalj* od: stanovnik *Moskovije*, kako se zvala Moskovska država u stranim izvorima 16/17. st. /БЭС. – М., 2004, с. 759/); 2. vojnik carske vojske.

²⁶ Ševčenko optužuje ruskog cara Petra I. za pogibiju tisuća ukr. kozaka pri izgradnji Sankt-Peterburga (osnovan 1703. na močvarama).

²⁷ Većina je pripadnika kozačke elite (plemičkoga podrijetla i iz puka) imala europsku naobrazbu, a za sve su kozake najvažniji bili sloboda i čast.

²⁸ Riječi su P. Polubotoka. Pavlo Polubotok (Павло Полуботок /oko 1660–1723/) – černjigivski pukovnik (1706–1722) i ukr. hetman (1722–

1723), koji je nastojao sačuvati autonomiju Ukrajine, zbog čega ga je Petar I. 1723. zatočio u Petro-Pavlovsku tvrđavu, u kojoj je Polubotok umro.

²⁹ »Neće Ukrajinom grmjet / Topovi slobode. /Neće zaklat otac sina...« – aluzija na Gogoljeva *Tarasa Buljbu*.

³⁰ Ševčenko je još od djetinjstva znao i volio *Psaltir* (kasnije mu je najdražom knjigom postala *Biblija*). Mnoge su misli i slike iz *Psaltira* odgovarale njegovim razmišljanjima i duševnim stanjima. Ševčenkovi su prepjevi *Psaltira* »oblik izražavanja njegove pobožnosti« (I. Džuba). Ševčenko je prepjevao deset psalama i te prepjeve objedinio u ciklus.

³¹ Naslov »Oporuka« došao je kasnije. Krajem prosinca 1845. Ševčenko je bio u Perejaslavu (Ukrajina) kod svojega prijatelja A. Kozačkovskoga, gdje je neočekivano teško obolio. Mислеći da će umrijeti, napisao je: »Kad umrem, pokopajte me na mogili usred stepe široke u Ukrajini miloj...«. Pjesma »Oporuka« prevedena je na više od stotinu svjetskih jezika, a na njene riječi i motive postoji više od pedeset skladbi.

³² Jakov de Bal'men (Яків де Бальмен /1813–1845/) – grof, časnik, slikar-amater i pisac, prijatelj Ševčenkov, ilustrirao (zajedno sa slikarom Bašilovom) zbirku *Wirszyc Szezczenka (Ševčenkovi stibovi)*. Ubijen na Kavkazu.

³³ Ciklus od trineast pjesama, napisanih od 17. travnja do 30. svibnja 1849. u samici u Sankt-Peterburgu, gdje se Ševčenko nalazio poslije uhićenja zbog članstva u Ćirilo-Methodskom bratstvu.

³⁴ Početkom ožujka 1829., u petnaestoj godini života, Ševčenko je kao kmet – sluga vlastelina P. V. Engelgardta – morao napustiti Ukrajinu. Vratio se nakratko nakon četrnaest godina 1843., boravio je u njoj još od 1845. do travnja 1847., na nekoliko mjeseci dolazio je 1858. i 1859., a umro je 10. ožujka 1861. u slavi i samoći u Sankt-Peterburgu.

³⁵ Neofity ([neˈofʲityˈ], jedn. неофіт) – novoobraćeni kršćani u starome Rimu (I. st. n. e.), koji su bili surovo proganjani.

³⁶ Ščepkin Myhailo Semenovuč (Щепкін Михайло Семенович /1788–1863/) – glumac, reformator ruskoga kazališta, Ševčenkov prijatelj, koji je odmah nakon njegova puštanja na slobodu iz desetogodišnjeg progonstva doputovao u Njižnij Novgorod da se s njime susretne.

³⁷ Černenko Fedor Ivanovuč (Черненко Федір Іванович /1818–1876/) – vojni inženjer-arhitekt, Ševčenkov zemljak i prijatelj, u čijem se salonu okupljalo peterburško ukrajinsko društvo i s kojim je Ševčenko bio posebno prisan poslije povratka iz progonstva.

³⁸ Osija – biblijski prorok (7. st. pr. n. e.), koji je oštro osuđivao vladare izraelske države, naviještao njezin pad i Božju kaznu njezinu narodu zbog njih.

³⁹ Ševčenko misli na ukrajinskoga hetmana Bogdana Hmeljnickog.

⁴⁰ Riječ je o ruskom caru Petru I.

Taras Ševčenko

Prije dvjesto godina u selu Morinci, pored grada Čerkasi na rijeci Dnjeper, dakle na području središnje Ukrajine, u crkvenoj knjizi *U kogo kto rodilsja* (vođenoj na obveznom ruskom jeziku) upisano je da se 25. veljače (prema gregorijanskom kalendaru 9. ožujka) u obitelji seljaka Grigorija Ševčenka i njegove žene Katerine rodio sin Taras. Morinci su pripadali ruskim vlasnicima (*pomeščik*) koji su postupnim osvajanjem Ukrajine pretvarali tu slobodarsku zemlju u koloniju, a seljaštvo u robove (ukr. *kripak* - rob, *zakrijepljeno* - vlasništvo gospodara).

Taras je rođen u siromašnoj glinenoj kućici sa slamatim krovom, u obitelji sa šestoro djece koja će uskoro postati siročad jer je zbog iscrpljujućega rada majka umrla 1823. godine, a 1825. i otac. Djeca su se razišla po siromašnim obiteljima, a mali je Taras - da bi preživio - služio u seoskoj školi, i to »noseći vodu školarcima«, gledajući kako sretniji učenici stječu znanja dok je njega čitanju, iz samilosti, podučavao seoski đakon. Sirotinjsko djetinjstvo nije pružalo mogućnost da postane slavni pisac. Međutim kao da je neka viša sila stajala nad tim djetetom, nadarenim dubokom unutarnjom snagom doživljavanja svijeta. Oduševljavala ga je ljepota kojom je ispunjen njegov narod, ali i izjedala bol zbog duboke nepravde u kojoj se njegov narod našao.

Njegov talent izražavao se u prenošenju doživljaja pjesničkim slikama, osjećaju za rodni jezik te sposobno-

sti izražavanja rimom. Kasnije je zatočen u vojnoj tvrđavi Sankt-Peterburga, zbog pjesama u kojima je vizionarski predvidio propast cara i njegova carstva zla. Kao mali pastir doživljavao je svijet kao beskrajnu harmoniju, a Ukrajinu kao raj. Međutim stvarnost se javljala kao zlo u kojem je potlačeni puk nemilosrdno patio. Tako su se u njegovu stvaralaštvu kao glavni motivi prepletale dvije vizije: Ukrajina kao raj i dar čovjeku da živi od svoje- ga rada, te stvarnost kao pakao. Prkos zbog nepravde, neprihvatanje ugnjetavanog stanja naroda bit će glavni pokretači njegova stvaralačkog duha. Predodžba o prošlosti u kojoj se ukrajinski narod svojim kozaštvom izražavao kao slobodarski i odvažan bila je ne samo romantičarska očaranost poviješću nego i nacionalno osmišljavanje sebe kroz historijsku realnost. U sjećanju ukrajinskoga pučanstva još su živjele uspomene na kozačko-seljačku bunu iz 1762. Bio je to posljednji najveći izraz slobodarskih poriva ukrajinskoga naroda, čiju je bunu ugušila carica Katarina II. iskazujući svu žestinu ruskog protuukrajinstva.

Budući pisac Taras Ševčenko rođen je u sredini koja se neumitno pretvarala u rusku koloniju s težnjom iskorjenjivanja bilo kakve predodžbe o vlastitom identitetu – od jezika koji je službeno nazvan maloruskim narječjem do povijesti koja je velikodržavnom ideologijom svojat- la bogatu prošlost tog slavenskoga naroda. Ukrajinska je povijest obilježena tragovima prastare mitološke kulture koja se izražavala u ostacima skitskih grobnica – *kurgana* – koje će u Ševčenkovo vrijeme iskopavati pridošle ekspedicije Ruske imperatorske akademije znanosti iz Peterburga, odvozeći starine u rusku prijestolnicu. Slika grobnice (ukr. *mogyla*) postat će kod pjesnika metafo- ra bogate prošlosti koju pljačkaju tuđinci, ali i skrivene snage koja se mora probuditi. Staroukrajinsku srednjo-

vjekovnu državu sa središtem u Kijevu, poznatu kao »Rus'ka zemlja« u kronici kijevskog Ljetopisca Nestora s početka 12. stoljeća, već je ruska ideologija bila progla- sila neodvojivim dijelom Velikorusije, u kojoj bi se Ma- lorusija, kako se službeno nazivala Ukrajina, doživljavala kao provincijski dio s narječjem velikoruskoga jezika. Promjenu tih naziva nije uzimala u obzir ni filologija pa se službenom državnom ideologijom širila ta predodžba koja se preuzimala u inozemnim središtima slavistike.¹ Taras Ševčenko nastavit će neumitni otpor ukrajinskoga društva imperijskom tumačenju ukrajinske prošlosti kao nepostojeće. Pisac će opovrgnuti uvjerenja u provinci- jalizam, sekundarnost, nesposobnost za estetske izraža- je jezika njegova naroda i predstaviti će ga kao jezik veli- kog slavenskoga naroda s vlastitim imenom i poviješću. U prošlosti svoga naroda pisac će se posebice odušev- ljavati epohom ratobornog kozaštva koje je vodilo rat za oslobođenje s najjačom državom 17. stoljeća – Poljskom. Ševčenko će tu prošlost uzdići ne samo u romantičar- skom zanosu, historizmom, nego kao snažan, uvjerljiv argument nacionalnog identiteta. Dok je službena veli- koruska politika već od 18. stoljeća poduzimala sve da poništi ukrajinsku neovisnost, Ševčenko će težiti obnovi prošlosti u svijesti društva – kao temelj na kojemu je ru- ševinu trebalo pretvoriti u dom dostojan »obitelji velike, slobodne i nove«, kako je on vidio svoj narod.

Pojava Tarasa Ševčenka, glasnogovornika nacionalne ideje, podudarala se s općim tendencijama 19. stoljeća, razdoblja poznatog kao »epoha nacionalnosti«, koje je težilo nacionalnom izražaju. Međutim slobodarski ide- ali sukobljavali su se s imperijalnom politikom. Dok su

¹ Više o tome vidi u zborniku *Zakarpats'ka Ukrajina: povijest – tra- dacija – identitet*, prir. J. Paščenko, Zagreb 2013.

hrvatske zemlje u godini Ševčenkova rođenja potpadale pod vlast Habsburgovaca, ukrajinske su bile podijeljene između dviju najvećih europskih monarhija. Zapadna Ukrajina bila je pod austrijskom krunom, dok je ruska Ukrajina pretvarana u vojarnu ruske vojske, koja se izdržavala nemilosrdnom eksploatacijom seljaka. *Moskalji*, kako su ukrajinski seljaci nazivali ruske vojnike, postat će likovi Ševčenkova stvaralaštva, a ono se očituje u prikazivanju njihova okupatorskog nasilništva nad Ukrajinom, koja je prikazana u liku žene. Tešku sudbinu te žene prepoznao je u liku svoje majke koja je rano umrla zbog teškoga ropskog rada za gospodu. Poznavao je i sudbine mladih djevojaka koje su bile žrtve moskaljskog izrugivanja. Upravo će te patnje biti temelj u stvaranju lika Ukrajine-žene, majke kao žrtve zla, što će se odraziti u svijesti malog Tarasa već u djetinjstvu.

Ukrajina, koja se nazivala *Rus'ka*, kojačka je zemlja koja se stoljećima suočavala s vojnim nasrtajima turskih vazala Tatara, koji su zaposjeli Krim, te Poljske koja je svojim katolicizmom osporavala ukrajinski identitet. Humanističko poimanje srodnosti sa susjednim istočnoslavenskim plemenima bilo je karakteristično za duhovnu povijest srednjovjekovne kijevske državnosti. Preuzimanjem kršćanstva 988. godine iz Bizanta kršćanska se vjera počela širiti prema nepokrštenim sjeveroistočnim prostorima, gdje je novgorodska zemlja bila tradicionalni partner Kijeva. Međutim u sudaru različitih kneževina, na sjeveroistočnim prostorima od 15. stoljeća počela se uzdizati ranije nepoznata Moskva, koja je nastupala kao pravna nasljednica Vladimiro-suzdalske kneževine u sklopu Zlatne horde, a od 1328. postala je prijestolnicom Velike moskovske kneževine. S padom Carigrada (1453) tamošnji carevi stvaraju mit o Moskoviji kao najvećem središtu pravoslavlja, Crkva izriče tvrdnju

o Moskvi kao Trećem Rimu, uz napomenu da »četvrtoga nikada neće biti«. Moskovski dvor od Carigrada preuzima brojne elemente vlasti, heraldiku, terminologiju. Potvrđuje se mit o Moskvi kao pravnoj nasljednici pojma *Rus'*, središta Male, Bijele i Velike Rusi. Kijev je i ranije izazivao netrpeljivost, ljubomoru, a padom Kijevske Rus'i (1240-1241) Kijev se doživljava kao poraženi vitez. Kulturna, duhovna dosezanja srednjovjekovne ukrajinsko-rus'ke riznice prelijevaju se na susjedne zemlje - od Litve do Moskovije. I dok Litva postaje katolička, Moskva od Kijeva preuzima crkveno središte. Iz starokijevske riznice upijaju se stilovi crkveno-književnog jezika koji će, kako piše ruski akademik Viktor Vinogradov, na *moskovskome gruntu* utjecati na književni jezik viših staleža i s vremenom postati sastavni dio ruskoga književnog jezika.² Moskovski će car, uz crkvenu pomoć, postupno biti imenovan kao *gosudar' Vseja Rusi*, što znači gospodar i drugih istočnoslavenskih naroda (Mala i Bijela Rus'), a 1721. godine car Petar I. će službeno proglasiti ruski imperij nazvan *Rossija*. Naziv je nastao od ruske transkripcije grčke riječi *Ρωσία*, kojom je Konstantin Porfirogenet nazivao zemlje Skitije, dakle ukrajinske prostore. Naziv s dva »s« susreće se u grčkim tekstovima u 14. stoljeću. Iz istih izvora dolazi i naziv *Velikorossija* (μεγάλη Ρωσσία/ία), kojim su se imenovali sjeveroistočne zemlje, dok bi se nazivom *Mala Rossija* (Μικρά Ρωσσία) u grčkoj crkvenoj administraciji 14. stoljeća imenovali ukrajinske zemlje. S obzirom na značaj crkvenoga središta - carigradske patrijaršije, terminologiju koju su uveli grčki crkvenjaci rabili su i staroukrajinski vladari, svjetovni i crkveni, sve do gubitka samostalnosti. Moskovska, zatim

² Viktor Vladimirovič Vinogradov, *Očerki po istoriji ruskoga literaturnog jezika XVII-XIX vv.*, Moskva 1934, str. 18-30.

rossijska administracija postupno je počela rabiti te nazive za veličanje svoje zemlje kao Velikorossije, gdje bi naziv Malorossija dobivao značaj male provincije velike države.³

Uspom Moskovskoga Carstva popraćen je neodgovarajućim stavom prema staroj srednjovjekovnoj državnosti - rus'koj - te kozačkoj zemlji u kojoj je još postojala tradicija povjerenja u susjednu sjeveroistočnu kneževinu kao vjerski srodnu. Svojevrsnim promjenama povjerenja u Moskvu, odnosno Sankt-Peterburg, nastupaju istaknuti Ukrajinci - od hetmana Bogdana Hmel'nyč'kog do pisca Nikolaja Gogol'a, nakon kojeg i uz kojega nastaje doba Tarasa Ševčenka. Bogdan Hmel'nyč'kyj, koji je bio vojni, politički i državni djelatnik te hetman Zaporožke vojske od 1648. do 1657, u traganju za saveznicima u otporu prema poljskoj ekspanziji poveo se mitološkom vjerom ukrajinskoga baroknog slavizma u moskovskoga cara kao vjerski srodnoga te je 1654. sklopio s njim savez. Međutim moskovske vojvode nisu donijeli očekivanu potporu, nego neprekidne težnje za pokoravanje tog susjednog naroda. Spomenuti hetmanov akt o savezništvu ući će u svijest pučanstva kao izdaja, što će biti i čest motiv Ševčenkova stvaralaštva.

Međutim ukrajinski barokni pisci, profesori Kijevsko-mogiljanske akademije, čuvenog središta baroknog intelektualizma, nadahnuti idu u Moskoviju. Prenoseći tamo svoje intelektualne *slobodne darove* nastale povezivanjem bizantske i katoličke tradicije, barokni prosvjetitelji sudjeluju tijekom 17. stoljeća u europeiziranju

³ Grygorij Pivtorak, *Pobodženja ukrajinciv, rosijan, bilorusiv ta jibnih mov. Mify i pravda pro trjob brativ zi »spiljnoji kołysky»*, Kyjiv 2001; Jevgenij Paščenko, *Ukrajinsko-brvatske književne poredbe*, Split 2010, str. 13-48.

kulture tog carstva koje se tek budilo iz srednjovjekovne ukočenosti. Kada se Moskovija, uz ukrajinsko posredništvo, postupno pretvarala u Rossiju s europskim težnjama, koje su započele za vrijeme cara Petra I. (koji je proglasio rossijski imperij), njegovi prvi suradnici u slomu konzervativne Moskve bili su brojni obrazovani Kijevljani. Barokni pisac Feofan Prokopovyč, stekavši naobrazbu u Kijevu i europskim zemljama, bio je prefekt Kijevske akademije (od 1707. godine) pa to mjesto napušta i 1716. na zahtjev cara Petra odlazi u njegovu prijestolnicu, gdje dopijeva u vrh crkvene hijerarhije, postavši carev revnosni suradnik u formiranju i podređivanju crkvenoga sinoda carskoj vlasti. Tijekom 18. stoljeća u nastanku baroka kod Rusa sudjeluju talentirani Ukrajinci, među kojima su klasik europske glazbe Maksym Berezovs'kyj, tvorac duhovne glazbe, skladatelj i dirigent Dmytro Bortnjans'kyj, skladatelj, pjevač i violinist Artem Vedel', drugi skladatelji kao što su Mykola Dylec'kyj, Stepan Degtjarevs'kyj, Stepan Davydov, Andrij Račyns'kyj, istaknuti slikari kao Dmytro Levyc'kyj, arhitekti, teolozi, brojni pisci i niz drugih nadarenih Ukrajinaca zaslužnih za europeiziranje velikoruske kulture. Od sedamnaestog te tijekom čitavog osamnaestog stoljeća oni su u kulturu i književnost susjedne države donosili nešto novo - ranije nepoznatu rimu, nove pojave i žanrove kao što je drama, zatim kazališnu tradiciju i ostale oblike kulture koja se širila zajedno sa širenjem države sve do Sibira.

Početak 19. stoljeća Rusko Carstvo doživljava uspon. Nakon doba ukrajiniziranja moskovske kulture u 17. stoljeću te sudjelovanja rusificiranih Ukrajinaca u jačanju države tijekom 18. stoljeća, ruska kultura i umjetnost, i dalje ne bez sudjelovanja intelektualaca ukrajinskoga podrijetla, snažno se razvijaju poprimajući nacionalni izraz i karakter u skladu s buđenjem nacije.

Nacionalna svijest ruskoga društva jača, uz očigledno jačanje snažno militariziranog imperija te brojne diplomatske uspjehe kada se Rusija pokazuje kao značajan čimbenik u rješavanju europskih pitanja. U društvu jača svijest o dominaciji vlastite nacije, uz apologiju imperijalnoj svijesti i podcjenjivanju drugih naroda, što potiče na svjesno rusificiranje. Slavistika poprima značaj velikodržavne ideologije, što utječe na predodžbu istočnog slavenstva kao velikoruskog.⁴

Kao i u prethodnim stoljećima, intelektualci i umjetnici iz različitih europskih zemalja idu prema toj bogatoj zemlji pridonoseći njezinu usponu na području kulturnog i društvenog života. U tome sudjeluju i brojni predstavnici naroda pripojenih ruskoj kruni, gdje su Ukrajinci imali vrlo dugu tradiciju. Ako su u prethodnim stoljećima išli prema Moskvi nadahnuti predodžbama o vjerskom zajedništvu i humanističkim idealima, u 19. stoljeću sve snažnijom postaje motivacija osloboditi se provincijalizma i steći slavu u središtu velikoga imperija. Takve su bile pobude i Ukrajinca Nikolaja Gogol'a, sina sitnog provincijskog plemića Vasyl'a Gogol'a, jednog od predstavnika ukrajinske dramske kulture dvadesetih godina 19. stoljeća. Ukrajinski jezik u književnosti predstavio je i njihov zemljak Ivan Petrovič Kotljarevs'kyj. U duhu burleskne tradicije taj potomak kozačke elite napisao je krajem 18. stoljeća (1798) poemu *Eneida*, preradu Vergilijeva epa. Kao svojevrsan izražaj pobune protiv jezika knjiga baroknoga doba u kojem su se ozbiljne teme obrađivale ozbiljnim crkvenim jezikom s različitim primjesama ukrajinskih elemenata, taj rodoljub iz grada Poltava u središnjoj Ukrajini obratio se živim pučkim

⁴ O tome vidi: Jevgenij Paščenko, *Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukrajine*, Zagreb 2011.

jezikom, koji se u njegovu djelu otkrio svom svojom snagom, koloritom i bogatstvom izražaja. Tome je odgovarao i humoristički sadržaj – autor je stvorio burlesknu travestiju: rimske junake preobukao je u likove zaporoških kozaka koji su krenuli stvarati novu Troju. Iza smijeha stajala je i ozbiljna ideja traganja za nacionalnim preporodom, izgradnja nove Troje-Ukrajine na tlu prošlosti, koja je spominjala herojstvo ratobornih kozaka. Ispunjeno bogatim pučkim koloritom, djelo se širilo u prijepisima, čitalo se na okupljanjima po kućama i o njemu se znalo od plemićkih do pučkih sredina – dakle za njega su znali i mladi Gogol' i mladi Ševčenko. Međutim uz neodoljiv humor u kojem se ocrtavala bogata kultura pučkoga smijeha, neumitno se rađalo pitanje estetskog stanja jezika, predloženo pučkom grotesknom tradicijom, ispunjenog izrazima koji su bili daleko od rafiniranosti salonske kulture. U nezaustavljivoj ofenzivi svega velikoruskoga (jezika, ideologije s naglašenim velikodržavnim idejama) Ukrajina, nekoć bogata i snažna, doživljavala se kao nešto marginalno, smiješno, provincijsko i beznačajno, a na što bi trebao podsjećati službeni naziv Malorusija, nastao u posve drugim okolnostima 14. stoljeća i s drugim značenjem. U tom ozračju marginaliziranja Ukrajine pučki smijeh s čestim nerafiniranim izrazima u *Eneidi* Ivana Petroviča Kotljarevs'kog kao da je išao na ruku predstavljanju Ukrajinaca u komičnom rakursu. Toga je bio svjestan i sam autor te se već u dramskom djelu *Natalka-Poltavka* (1812) potrudio predložiti svu ljepotu ukrajinskoga jezika, posebice mnoštvom lirskih pjesmama koje su brzo ušle u folklornu tradiciju i zbog kojih je djelo nazvao operom.

Međutim mladi Gogol', dijeleći oduševljenje bogatstvom pučkoga smijeha kojim će njegovo stvaralaštvo biti snažno obilježeno, u naumu da postane slavan pi-

sac nije kao uzor mogao prihvatiti jezik *Eneide* Kotljarevskog. I mladi je Ševčenko, ushićen Kotljarevskym koji je prikazao snagu i temperament kozaštva, opažao da je njegovo djelo ipak *smibovyna* i da ide u korist moskovskoga stava prema naciji, dakle pruža razlog ismijavanju ukrajinskih manira. Odan očevim idealima rodoljublja, Gogol' se ipak opredijelio za Puškinov jezik, čiji su ga rafinirani pjesnički izrazi oćaravali. Pisati tim jezikom znaćilo bi pripadati visokoj kulturi Sankt-Peterburga, dok bi pisanje ukrajinskim jezikom znaćilo pripadanje provincijskom krugu. I Ševćenko je znao za Puškinovo pjesništvo, ali znao je i za patnje naroda iz kojeg je dolazio i koji je, uz viziju slobodne domovine, bio glavni lik njegova pjesništva, te materinski jezik – kao neprocjenjiv izraz u stvaralaštvu. S takvim su predodžbama u prijestolnicu Ruskoga Carstva pristigla dva mlada Ukrajinća, budući veliki pisci Nikolaj Vasiljević Gogol' i Taras Ševćenko, koji su sa sobom ponijeli cjelokupno duhovno bogatstvo te rane i boli svoje domovine. Njihovo napušćanje rodne grude i priključivanje ogromnom imperijalnom konglomeratu nije bila novost: taj put prelijevanja ukrajinskih talenata u rusku kulturu bio je uhodan stoljećima prije njih. Međutim sudbina im je odredila povijesne uloge zastupnika ukrajinskoga stava prema imperiju. Gogol' je bio posljednji veliki Ukrajinac koji je krenuo s plemenitim nadama o idealima pravde u ćast »zajednićke« domovine, o ćemu svjedoći u pismima prije odlaska iz Ukrajine.⁵ U svojim je namjerama doživio poraz, a s njegovom smrću 1852. umro je vjerojatno

⁵ Brojna svjedoćenja objavljena su u: Vikentij Vikent'ević Veresajev, *Gogol' v žizni. Sistematićeskij svod podlinnyb svidetel'stv sovremennikov*, Har'kov 1990. Vidi i: Jevgenij Pašćenko, »Gogoljevo ukrajinsko zaletće«, »Forum«, br. 10-12, Zagreb 2009, str. 1498-1521.

zadnji veliki ukrajinski stvaralac koji je živio utopiju još iz doba ukrajinskoga baroknog slavizma. S Gogol'em je bila sahranjena i zadnja ukrajinska nada u mogućnost humanistićkog prosvjetljenja imperija.

Ševćenko je uobličavao drugu Ukrajinu: Ukrajinu otpora i prkosa, potvrđivanja nacije jezikom, poviješću i sadašnjošću, Ukrajinu s kojom je dijelio sudbinu. Kao što Gogol'u prikazivanjem stvarnosti carstva, uz korišćenje ukrajinskom tradicijom smijeha, nije uspelo pobijediti zlo, opametiti društvo i uputiti ga na humane ideale, tako to isto carsko društvo nije uspelo slomiti duh i stvaralaštvu Ševćenka, koji je pobijedio uporabom materinskoga jezika. Možda je u tome bilo neke logićnosti: pišući ruskim jezikom veliki je Ukrajinac mogao biti jasan i shvatljiv u svome naumu da poući i u prikazivanju zla kao ruske realnosti, dok je drugi veliki Ukrajinac uporabom materinskoga jezika prikazao nemoć zla u pokušajima ubijanja njegova naroda i jezika.

U iskazivanju svojega otpora Ševćenko nije bio ni prvi ni jedini: ćitava povijest odnosa Ukrajine i Ruskoga Carstva od samih je početaka ispunjena otporom. Već nakon smrti Bogdana Hmeljnyćkog novi je hetman Ivan Vygovs'kyj shvatio politiku Moskve te je, pokušavajući prekinuti odnose s njom, sklopio ugovor s Poljskom, prema kojemu bi kozaćka Ukrajina bila Velika kneževina rus'ka, a zajedno s Litvom dio Poljske Republike. U Kozaćko-moskovskom ratu (1658-1659) hetman je razbio Moskovite kod mjesta Konotop, ugrožavajući intervencijom i neprijateljsku prijestolnicu. Hetman Ivan Mazepa, u težnji da se oslobodi od tutorstva Petra I. i da ujedini ukrajinske zemlje u cjelovitu državu, sklopio je 1708. tajni savez sa švedskim kraljem, ali je u bitki pod Poltavom 1709. doživio poraz. Uz nezaustavljivu kolonijalnu politiku ruskih careva tijekom cijeloga 18. stoljeća ukrajinska elita je bila svjesna toga zla

te je težila prikazati svoju povijest kao onu koja se temelji na bogatoj srednjovjekovnoj tradiciji kijevske države te na snažnoj kozačkoj ratobornosti. Braneci svoj identitet od tatarskih nasrtaja i poljskih pritisaka, Ukrajinci se nisu uspjeli obraniti upravo od onih kojima su vjerovali kao istovjernima - od pravoslavne carističke Rusije. To je vodilo depresiji, razočarenju, konformizmu, ali otpor se nikada nije gasio. Idealima oslobođenja prožet je rad *Istorija Rusov*, koji prikazuje ukrajinsku povijest od srednjega vijeka do 1769. godine. Kako se pretpostavlja, rad je nastao početkom 19. stoljeća u ukrajinskim intelektualnim krugovima već ugašene Kijevske akademije. Oponirajući ruskoj velikodržavnoj historiografiji koja je negirala postojanje ukrajinskoga naroda te svojatala Kijevsku Rus' kao vlasništvo Moskovije-Rusije, nepoznati je autor slavio staroukrajinsku prošlost. Djelo je bilo poznato i Gogol'u i Ševčenku, koji su u književnost ulazili obrazovani te sa spoznajom o nacionalnoj književnoj tradiciji i udjelom Ukrajinaca u ruskoj književnosti. Upravo je otpor imperijalnom diskursu bila dominantna svijesti intelektualaca s početka 19. stoljeća i dalje, što započinje već Kotljarevs'kyj pobunom protiv već zastarjeloga kulta crkvenoslavenskoga, odnosno knjiškoga jezika barokne književnosti. Taj je jezik već bila prisvojila velikoruska ideologija, no Grygorij Skovoroda (1722-1794), koji je pripadao zadnjim pripadnicima čuvene Kijevsko-mogiljanske akademije, odbio je poziv da se preseli u Sankt-Peterburg, za razliku od nekih drugih. Pišući za pučanstvo upotrebljavao je također *prostu ukrajinsku movu*, kako se nazivao razgovorni jezik, dok je u djelima uzvišenijih tema i dalje upotrebljavao knjiški jezik. Sve je to prekinuo Kotljarevs'kyj kao disident u sakralnome, koji je srušio već zastarjelu tradiciju pustivši bujicu pučkoga jezika u književnost.

Međutim iako postoji određeni otpor, jako je izraženo i prihvatanje ruskoga kao zajedničkog jezika s težnjom brojnih autora da se uključe u sve vidljiviji razvoj književnosti na ruskom. Motivacije su različite - od idealističke vjere, baroknoga slavizma, ponesenosti ideologijom velikoruskoga slavenofilstva do pragmatičkih karijerističkih potreba. Gogol' je išao u ruski govorni književni prostor, uz odricanje od nacionalnoga, poznavajući sličnu tradiciju prethodnikā. U ruskom govornom stvaralaštvu nemali je broj Ukrajinaca koji su tamo stekli priznanje, između ostalih, Mykola Gnedyc' (poznat po prijevodima antičkih djela na ruski), Vasyl' Kapnist (pisao popularne komedije na goruće društvene teme, što će opet Gogol' dovesti do savršenstva), zatim Vasyl' Narižnyj (zaslužan za razvoj ruskog romana). Težnjom privlačenja pozornosti ruske javnosti prema ukrajinskoj povijesti ispunjena je djelatnost pisaca: Mykola Sementovs'kyj autor je povijesnih romana, O. Kuz'myc' autor romana o Bogdanu Hmeljnyc'kom, V. Korenevs'kyj poznat je po proznim djelima o ukrajinskim hetmanima, a ta će tema doživjeti apoteozu u Gogol'evu djelu *Taras Buljba*. Gogol'evi prethodnici u pripovijetkama s ukrajinskom temom bili su Ukrajinci Orest Somov, Anton Pogorel's'kyj te niz drugih. U Gogol'evu dramskom stvaralaštvu nije se ocrtavala dinamična ukrajinska dramska tradicija 1820-ih s vodviljima i komedijama kakve je stvarao i njegov otac. Dovoljno je podsjetiti da se u *Revizoru* (1836) osluškuju motivi iz komedije pisane na ruskom jeziku *Putnik iz glavnoga grada ili panika u provincijskom mjestu* (1827), njegova prilično popularnog zemljaka Grygorija Kvitke-Osnovjanenka. Ukrajinska povijest oslikana je u radovima i u stvaralaštvu Nikolaja Markeyvča, autora popularne zbirke pučkih pjesama koja je bila moderna u ruskim glazbenim sa-

lonima. Autor poznate romance *Oči černyje* bio je pjesnik ukrajinskoga romantizma Jevgen Grebinka. Gogol' je dobro poznao prilično bogatu ukrajinsku salonsku glazbu te se u zadnjem činu njegove drame *Mrtve duše* motivom bijega ptice u nebo osluškuju raspoloženja poznate romance ukrajinskoga pjesnika romantičara Myhajla Petrenka *Dyvljus' ja na nebo*.

Pojava Tarasa Ševčenka u ukrajinskoj književnosti nije bila bez prethodnika. Šireći se Europom, politički i književni romantizam neumitno je imao odjeka i u Ukrajini, i to pojavom književnih središta ponajprije pri sveučilištima stvorenima u Harkivu (1805), Lavovu (obnovljen 1817), Kijevu (1833). Osnivana carskim dekretom s ciljem širenja imperijalne ideologije, ta su se sveučilišta pretvarala u središta ukrajinske nacionalne ideje. Romantizam je prekidao s bogatom baroknom tradicijom – ponajprije zbog knjiškog jezika (te se razvijao na nacionalnom jeziku). Travestijsko stvaralaštvo Kotljarevskog pogodovalo je povezivanju književnosti s pučanstvom te su se djela sličnih pisaca prihvaćala u pučkoj sredini. Uz burlesknu pomodnost, kulturom smijeha razvijala se i tendencija prema estetizmu izražena u razvojnim etapama stvaralaštva pisaca romantizma, kao što su Petro Gulak-Artemovs'kyj (profesor i rektor Sveučilišta u Harkivu), Jevgen Grebinka (jedan od začetnika povijesne teme u ukrajinskoj književnosti, romantizma u lirskom pjesništvu), Grygorij Kvitka-Osnovjanenko (začetnik ukrajinske proze sentimentalizma). Slijedi cijeli niz pjesnika s izričito romantičarskim djelima: Levko Borovykows'kyj, Osyp Bodjans'kyj, Izmajil Sreznjevs'kyj, Amvrosij Metlyns'kyj, Mykola Kostomarov, Oleksandr Afanasjev-Čužbys'kyj, Myhajlo Petrenko, u zapadnoj Ukrajini – Markijan Saškevyč, Ivan Vagylevyč, Jakiv Golovac'kyj, Mykola Ustyjanovyč i niz drugih. S nekima od

njih će se družiti, a zatim i dopisivati, i Taras Ševčenko. Ukrajinski romantizam izražavao je tendencije srodne drugim slavenskim narodima, ponajprije u traganju za nacionalnim preporodom. Međutim sve do pojave Ševčenka ukrajinski romantizam nije uspio izraziti onu duhovnu snagu europske romantike. Upravo je Ševčenkova zasluga da se sva prethodna tradicija domaćeg pjesništva izvela na europsku razinu, predstavivši ukrajinsku književnost kao ravnopravnu drugima. Njegovi su prethodnici bili rodoljubi, vrednovali su narodni jezik iako uz gotovo obveznu dvojezičnost, dakle koristeći se i ruskim jezikom. Neki su pisci bili opterećeni osjećajem provincijalizma, »malorossijstvom« koje im je nametala velikodržavna ideologija, a bilo je čak i onih koji su prihvaćali monarhistička raspoloženja. Ševčenko je to rodoljublje uzdignuo do razine svijesti, obratio se nacionalnoj prošlosti, iako ne cjelokupnoj, ponajprije se zanimajući za ratoborno kozaštvo, u manjoj mjeri i srednjovjekovlje. Prošlost je povezao s idealom suvremenika, ponosnog, ispunjenog gnjevom i prkosom prema moćnom imperiju, pozivajući na oslobođenje. Sloboda je viši ideal njegove svijesti koja obuhvaća i najnižeg potlačenog čovjeka. Svojom obuzetošću sudbinom ognjetavanog čovjeka prethodio je idejama Dostojevskog, koji će poznavati i poštovati tog velikog Ukrajinca. Ako su se njegovi prethodnici-romantičari gušili u osjećaju bezizlaznosti, izražavajući svijest koloniziranog intelektualca, Ševčenko je stvorio lik individue ispunjene snagom, dostojanstvom, nacionalnim ponosom. Takav je lik bio udaljen od stvarnoga stanja ukrajinskog društva: u tadašnjoj je realnosti Ševčenko osjećao te pjesništvom izražavao neizmjerne patnje. Za razliku od prethodnika i suvremenika bio je možda jedini pisac pučkoga podrijetla, rođen na samome socijalnom dnu. Njegove patnje

nisu bile romantičarski izraz nego duboko realne - od podrijetla do doživljavanja stvarnosti sudbinom prožete siromašne Ukrajine koju je beskrajno volio. Ako su drugi romantičari težili biti s narodom, zanimali se za njegove vrijednosti, Ševčenko je izrastao iz samoga naroda, iz njegovih patnji - kao *kripak*, rob, svjedok i sudionik narodne sudbine.

Upravo kao rob Ševčenko je ušao u Sankt-Peterburg, gotovo bos idući za kočijom svog vlasnika - rusificiranog Nijemca Engelgardta, koji je s kolonizirane Poljske upućen u imperijsku prijestolnicu. Dva su dakle Ukrajinca, buduća velika pisca išla prema ruskome glavnom gradu, simbolizirajući dvije Ukrajine: Gogol' - kao sin sitnog plemića išao je nadahnut željama da služi prosvjećivanju, obuzet idealizmom svih ukrajinskih pretahodnika koji su vjerovali u mogućnost oplemenjivanja ruskoga društva ili pak u mogućnost da će tamo ostvariti karijeru, i Ševčenko - kao vlasništvo jednog od vladara ukrajinskih kmetских duša, s boli u srcu i sjećanju na svoj narod, kao rob ruskoga carizma. Svoje su stvaralaštvo započeli daleko od domovine - u središtu imperija, dovoljno nemilosrdnoga prema njihovom narodu. Gogol' je svojim pjesničkim pokušajima počeo sličiti ruskim piscima i pritom doživio poraz. Uspjeh je postigao tek povratkom na svoju izvornost - prozom na ukrajinsku temu - od ukrajinskoga sela do kozaštva. Ševčenko se uspješnim pokazao najprije kao slikar: njegov talent bio je opažen uz posredništvo zemljaka iz Ukrajine, posebice pjesnika Grebinke. Talentirani ukrajinski rob bio je predstavljen tadašnjem vrhu slikarstva - Brjullovu, potomku francuskih hugenota, dakle jednom od brojnih stranih pridošlica koji su stvarali rusku kulturu prve polovice 19. stoljeća. U tome sudjelovanju izrazila se ona Rusija koja će razumjeti i podržavati talentiranog

Ukrajinca sve do njegove smrti, doživljavajući ga kao pravednika u borbi za pravdu svoga naroda. Naravno da je postojala i druga Rusija, antiukrajinska, koju je uobličavao poznati kritičar Bjelinski s izraženom tipologijom preziranja Malorusa, koje je htio iskorijeniti u Gogol'u uvjeravajući ga da bi, kao najveći pisac, trebao postati Velikoros. Pritisnut izrazima velikodržavne zlobe prema njegovim namjerama da prikazivanjem zla u Rusiji iskorijeni zlo (*Revizor*, *Mrtve duše*) Gogol' će tvrditi da ne zna u potpunosti kakva je njegova duša - velikoruska ili *bobljatska* (prezriv naziv za Ukrajince). Ševčenko će biti odlučan u stavu prema uvjeravanju Bjelinskoga u primitivnost ukrajinskog i nužnosti Malorusa da pišu ruskim: ironično će pisati da »taj kožuh krojača Bjelinskog« nije »za njega šiven« pa će do kraja života »ostati u svome ukrajinskom«.

Otkupljen iz kmetstva zahvaljujući slikarskom talentu, koji je bio visoko ocijenjen u slikarskoj akademiji, Ševčenko je mogao postati jednim od mnogobrojnih Ukrajinaca u Sankt-Peterburgu, živeći pristojno od portretiranja bogataša. Međutim njega ne napuštaju misli o njegovoj Ukrajini te su »Dumy moji« («Misli moje») neprekidan motiv pjesništva, usmjerenoga prema domovini, osmišljavanju njezina stanja. Prirodni prkos i pravdoljublje izražavaju se u utvrđivanju materinskoga jezika dostojnog poštovanja i on se predaje umjetnosti riječi, koja kod njega nastaje na vjeri u bogate izražajne, estetske mogućnosti. Upravo na tom jeziku, uz oslušivanje narodnih balada, započinje svoj pjesnički put. Balada »Ureknuta« kao prvo pjesničko djelo započinje veličanstvenim uvodom s izričito simboličnim značenjem. To nije samo romantičarski pejzaž noćnoga Dnjepra stvoren snažnim potezima pjesnika u kojem se osluškuje i talent slikara, to je i metafora Ukrajine ispunjene gnjevom, napete snage, spremne na

pobunu protiv zla i nepravde. Motiv »trećih pijetlova« koji još nisu propjevali kao da predočava sudbinu Spasitelja koji je stupio na stazu žrtve. Da je ostao slikar, Ševčenko bi bio jedan od mnogih uspješnih Ukrajinaca u Sankt-Peterburgu, ali on je izabrao riječ kao dar »odozgo« koji će ga odvesti na put patnje. Naziv zbirke *Kobzar* (objavljene 1840. godine) bio je ne samo danak romantičarskome oduševljenju pučkim stvaralaštvom, likom narodnoga barda s gudačkim instrumentom *kobzom* nego je izraz zajedništva s domovinom, narodom koji je ostavio u Ukrajini i jezikom koji je progovorio u tuđoj sredini. Već na samome početku pjesnik se deklarirao kao odan svoje potlačenom i porobljenom narodu. Zbirka se sastojala od samo osam pjesama, ali snažnih, ispunjenih čarima narodne pjesme, simboličkim likovima domovine te teškim razmišljanjima autora. Te se godine odjednom izrazila ljepota ukrajinskoga jezika i, kako je pisao drugi klasik ukrajinske književnosti Ivan Franko, »ova mala knjižica kao da je otkrila novi svijet pjesništva, buknila je kao da je izvor čiste, hladne vode, zasvijetlila se nepoznatom dotad u ukrajinskoj književnosti jasnoćom, jednostavnošću i pjesničkom gracijom izraza«. Objavom *Kobzara*, godina 1840. se prema Ivanu Franku morala smatrati epohalnom u razvitku ukrajinske književnosti poslije *Eneide* Kotljarevs'kog. Suvremenici Ševčenka su svi bez iznimke prihvatili *Kobzar* kao nešto novo što je preobrazilo ukrajinsko pjesništvo, a autora kao izričito nadarena umjetnika. Sadržajem u kojem se pisac obraća prošlosti izražen je ne samo romantičarski historizam nego se njime potvrđivalo dostojanstvo nacije. Uz veličanje prošlosti pisac je iskazao stanje naroda predočeno u poemi »Kateryna« s likom žene - žrtve Moskalja koji se narugao nad mladom sudbinom, a dijete (siroče) simboliziralo je sudbinu naroda. I ovdje se nazirala dvojna zamisao: to nije samo roman-

tičarski siže balade o nesretnoj sudbini već i alegorijski lik Ukrajine-patnice. Prema opažanju suvremenog istraživača Ivana Dzjube, u tome je bila posebnost Ševčenkove poeme glede svih drugih (brojnih u svjetskoj, posebice romantičarskoj književnosti) djela o sudbini djevojke-žrtve.⁶ Ukrajina kao žena stalan je motiv Ševčenkova pjesništva. Međutim ne manje snažno izražen je muški odraz domovine - lik pobunjenika, potomka herojske prošlosti što je pisac dočarao u poemi »Gajdamaky« (1841). Bio je to prvi u ukrajinskom pjesništvu romantičarski herojski ep nacionalno-povijesnoga sadržaja. Odgovarao je duhu romantičarskoga slavizma, težnjama društva prema utvrđivanju vlastitog identiteta kroz opijevanje Kolijivščyna, pučkog ustanka 1768. godine, kao zadnjeg izraza ukrajinskog slobodarstva, ugušenog carizmom. Glavni lik Gajdamyky, čija je etimologija srodna hajducima, simbol je narodnoga gnjeva, usmjerenog protiv poljskih osvajača, koji se otkriva kroz niz povijesnih i romantičarskih likova. Ševčenko kao da je nastavljao Gogol'evu temu odanosti domovini izraženu u *Tarasu Buljbi* kroz žrtvu sina-izdajnika. Epska širina oslikavanja ustanka prepleće se s ljubavnim sižeom - prikazivanjem sudbine zaljubljenoga para nošenog vihorom dramatičnih događaja. Dinamičnost sižea, tragičnost sadržaja, bogatstvo likova i druge osobine djela bili su nešto novo u književnosti, a povijesni sadržaj izazivao je raznovrsna tumačenja suvremenika (kao i u narednim stoljećima). Međutim nad tim djelom, složenim i kompleksnim glede ideja i kompozicije, lebdi lik autora, humanista i pobunjenika, koji osim romantičarskih osmišljavanja prošlosti poziva narod na oprostaj prošlosti, ali poziva i na zajedništvo u otporu zločincima

⁶ Ivan Dzjuba, »Taras Ševčenko«, *Taras Ševčenko. Kobzar. Povna iljustrirana zbirka*, Harkiv 2009, str. 17.

suvremenosti - porobljavanju Ukrajine. Djelo je imalo snažan odjek u društvu, brojne odraze u umjetnosti u svim etapama povijesti.

Ševčenko je stvarao novi ukrajinski lik u okolnostima razvoja Rusije kao trijumfalnog imperija, što se odražavalo i u kulturi i književnosti, gdje je lik Ukrajine još privlačio pozornost kao romantičarska egzotika, a ne i kao samostalna kultura. Djelo »Gajdamyky« snagom duha, događajima i poetikom potvrđivalo je ne samo narod-žrtvu kao u »Kateryni« nego i snažnoga borca. Ruskoj stvarnosti i ideološkome mitu trijumfa suprotstavio je stvarno stanje u koloniziranoj Ukrajini. Takve ideje nastaju prigodom prvog i drugog odlaska u domovinu, iz kojih donosi teške impresije o narodu-robui, gospođi otuđenoj od nacionalne sudbine. Tijekom razdoblja od 1843. do 1847. nastaje rukopisna zbirka *Try lita* kao dotad neviđeni izraz političke lirike. Pjesnik je stupio u sukob s Ruskim Carstvom i bio je u tome gotovo sam, izazivajući ushićenje ali i strah slušatelja pravednošću i snagom svoje riječi. Osjećao je neizmjernu samoću, doživljavao sebe kao *jurodyvyja* (luđaka) koji ne može potisnuti istinu i doživljavao je kao bezumnič. U kratkom vremenu napisao pet poema, poslanicu Ukrajincima, veliki ciklus pjesama prema biblijskim motivima, zapovijed potomcima i niz drugih pjesama nastalih u strastvenom nadahnuću osmišljavanja kroz snažne metafore sudbine Ukrajine u nemilosrdnom zlu carizma. Pjesma »Rozryta mogyla« uobličava nacionalnu tragediju, gdje tuđinci iskopavaju slavnu prošlost Ukrajine prikazane u liku siromašne majke s koje njezini sinovi skidaju i zadnju pokrpanu košulju. Ne idealizirajući društvo, ukazuje Ukrajincima na njihove poroke u otuđenju od domovine, stvorivši veličanstvenu, apostolski propovjednu pjesmu »I živim, i mrtvim, i nerođenim zemljacima

mojim u Ukrajini i izvan nje, moja prijateljska poslanica«. Razobličavanjem licemjerja, malodušnosti, mitskog idealiziranja nastupio je kao pjesnik-prorok, sa snažnim izrazom nacionalne zrelosti u sagledavanju istinitoga stanja u društvu. Uz neizbježno kršćanstvo koje prati sav njegov život, poziva ljude da se kao braća zagrlje u zajedničkom doživljavanju domovine kao majke, koja će tada biti sretna. U epski veličanstvenom djelu »Kavkaz« žigosao je carizam s njegovom vojskom, crkvom, društvenim licemjerjem u brutalnom osvajanju kavkaskih naroda. Bio je jedini koji je podržao ratoborne Čečene u njihovu otporu ruskoj kolonijalnoj politici. I dok su se pisci ruskoga romantizma u tom pripajanju kavkaskih naroda ushićivali vidicima, opisivali ljubavne događaje ruskih oficira u egzotičnoj sredini, taj ukrajinski disident bio je jedini koji je otvoreno prikazao bit carističke politike, blagoslivljajući gorske borce: »Borite se, izborit ćete se: Bog je uz vas!« U spjevu »San« stvorio je panoramsku viziju Ruskoga Carstva od Ukrajine (raja od Boga i pakla od carizma) do Sibira, oslikanu Danteovom snagom pakla - ali u životu. Stvaralačka fantazija pisca pronosi lirskog heroja koji kao da u snu leti nad tom zemljom sve do Sankt-Peterburga i proniče u carske palače. Sva snaga ukrajinske književne tradicije doživjela je kod Ševčenka genijalnost izražaja; od baroknih osmišljavanja biblijskih motiva, groteskne travestije Kotljarev'skog, gogoljevske fantazmagorije i ponajviše kroz tradiciju smijeha ukrajinskoga pučanstva. S neviđenom hrabrošću satirički oslikava carski par koji promatra kao nevidljiv lik - groteskno i sarkastično. Ismijavajući dvorske pisce koji su slavili cara kao božanstvo, on ga pak portretira uz ukrajinsku pučku stilistiku kao nešto dostojno smijeha - zbog ošamućenosti mamurlukom zbog kojega despot nestaje u jednom trenu, zajedno sa svojim imperijem zla.

Zapanjujućim vizionarstvom predvidio je ono što će se ostvariti za nešto više od sedamdesetak godina, kada će ruski car i njegova monarhija propasti u jednom trenu kao kolos na glinenim nogama. Svoje vizionarstvo taj ukrajinski Nostradamus osnivao je na poimanju *duba istine* doživljavanom prema Svetome pismu, iz kojega uzima epigraf za svoje djelo. Predvidio je ono što je vidio kao istinu: ruski carizam utemeljen je na zlu i zato je morao propasti, a njegova je prividna moć dostojna smijeha, što naglašava i podnaslov djela – »Komedijska«. Kao što Gogol' u *Petrogradskim pripovijestima* prikazuje taj grad središtem gubitnika, drugi veliki Ukrajinac pošao je dalje smatrajući zlodjela careva kao razlog neumitnog gubitka cijeloga carstva. Upravo kao središte zla oslikava Ševčenko prijestolnicu koju je utemeljio Petar I. na kostima poraženih ukrajinskih kozaka koji su u sučeljavanju s tim carstvom doživjeli tragičan poraz. Ali Ševčenko je predvidio pobjedu nad zlom, u čemu je vidio oslobođenje Ukrajine. U pjesmi »Zapovit« poziva na skidanje okova i stvaranje nove, velike i slobodne obitelji, na način na koji je on vidio ukrajinski narod.

Sve što je taj pisac stvarao bilo je dotad neviđeno, ne samo u ukrajinskom pjesništvu nego i u političkoj i društvenoj misli tadašnjeg Rossijskoga Carstva. Te je pjesme Ševčenko čitao u krugu novih prijatelja – mladih ukrajinskih intelektualaca – profesora i studenata Kijevskog i Harkivskog sveučilišta, koji su krajem 1845. stvorili tajnu udruhu »Slavensko društvo sv. Ćirila i Metodija« (»Kyrjlo-Mefodijivs'ke Bratstvo«). Osnivači su predstavljali tadašnju intelektualnu elitu s kojom je podržavao prijateljske veze i Ševčenko. Njegove su pjesme odigravale značajnu ulogu u političkom, idejnom usmjeravanju rodoljuba. Idejni temelj društva razradio je pisac i sveučilišni profesor Mykola Kostomarov, autor *Knjige postanka*

ukrajinskoga naroda. Utvrđivala se ideja slavenske ravnopravnosti i zajedništva, gdje se spominju i »Horutany« – dakle Hrvati. Mislilo se na solidarnost Slavena u nacionalnome preporodu, obveznu ravnopravnost bez tutorstva kakvo je vršila Moskovija i u kojem će obnovljena Ukrajina nastupati kao snažan vođa slavenstva ravnopravnih europskih naroda. Osim izrazom romantičarskoga slavizma, uvjerenja ukrajinskih predstavnika slavenske ideje su se odlikovala nizom stavova koji su ih bitno razlikovali od ruskoga *slavenofilstva* s dominacijom panslavizma kao panrusizma. Ukrajinci su deklarirali ideje društvene ravnopravnosti, političkih sloboda, osudu samodržavlja, kmetstva u Ukrajini, oštro su predočavali kolonijalnu antiukrajinsku politiku ruskih careva kao što su Petar I. i Katarina II, carizma uopće, pozitivno su vrednovali djelatnost dekabrista, represiranog poslije ustanka 1912, zastupali su ideju federativne republike s oslobođenjem Ukrajine od carizma. Posebice je naglašena ideja nacionalnog i političkog suvereniteta Ukrajine uz ravnopravnost svih Slavena. Sve se to osluškuje i u pjesništvu Tarasa Ševčenka.⁷ Uz izričitu osebnost i progresivnost, ukrajinski romantičarski slavizam je u određenim stavovima blizak drugim izrazima slavizma, posebice poljskome te hrvatskim preporoditeljima, i nije ni slučajno da će prvi prijevod njegova pjesništva kod Hrvata nastati upravo u tom razdoblju.

Ševčenko je u ozračju ideja tog bratstva stvorio niz remek-djela političke lirike koja je oduševljavala ne samo *bratčyke*; širila se izvan Ukrajine, postajala poznatom u slavenskim kulturnim i slavističkim krugovima. I ne samo tamo: o sastancima rodoljubnih ukrajinskih intelektualaca

⁷ Vidi: Ivan Dzjuba, nav. dj., str. 26.

ca saznala je ruska žandarmerija zahvaljujući informiranju predstavnika ruskih antiukrajinskih krugova u Kijevu i poslije 15 mjeseci postojanja, krajem ožujka 1847, članovi društva su uhićeni. Bio je to jedan od najtežih udaraca u povijesti ruskog antiukrajinizma s dalekim posljedicama. Uništavanjem prve političke formacije ukrajinskih intelektualaca zaustavljen je porast nacionalnoga preporoda koji je mogao postati snažnim i učinkovitim, ugušena je mlada intelektualna snaga u njezinu nastanku. Najteže je kažnjen pjesnik Ševčenko, ponajprije zahvaljujući autoritetu, slavnome imenu, sadržaju pjesama zbog kojih ga je policija okarakterizirala kao »jednog od najznačajnijih zločinaca«. Upravo zbog njegova pjesništva naređeno je da se »slikar Ševčenko« pošalje kao redov u azijske predjele i da tamo služi vojsku, uz naredbu komandi da »najrigoroznije pazi da tamo ne bi nastajala zaprepašujuća paskvilna djela«. Izrečenu kaznu tajne službe car Nikolaj I. pojačao je dopisavši osobno da taj prebiva »pod najstrožom pratnjom, sa zabranom pisanja i slikanja«. Kasnije će Ševčenko zaključiti da čak i vojni sud pod predsjedništvom samoga Sotone ne bi mogao smisliti žešće kazne. Talent i dar Božji ruske su vlasti namjeravale oduzeti tome od Boga poslanom umjetniku, ali nisu uspjeli u tom sotonskom naumu.

Sa zapanjujućom snagom duha, uza sve ono što je doživio tijekom deset godina dok je služio vojsku, Ševčenko je sve do smrti samoga cara, njegova čitatelja i ocjenjivača njegova talenta, i dalje stvarao. Piše prebivajući u samome središtu Sankt-Peterburga, u vojnoj utvrdi gdje su držali najopasnije političke zatvorenike. Tamo je nastao ciklus *U kazamati* (odnosno »u zatvoru«, gdje je tijekom nepuna dva mjeseca, u očekivanju presude, napisao dvanaest prekrasnih pjesama koje spadaju u zlatni ciklus ukrajinske lirike). Autor spominje djetinjstvo,

govori o nastanku pjesničkoga doživljaja svijeta, svjedoči o sabranosti duha i spremnosti da podnese sve, čak i zaborav svoga imena. »Meni je svejedno, sve to«, zaključuje pjesnik, osim jednog – sudbine njegove domovine koju zli ljudi mogu prijevarom konačno usmrtniti. Ciklus niza blistavih djela završava oprostajem s prijateljima i porukom »voljeti Ukrajinu i moliti Gospoda za nju«.

Ševčenko je kao »najveći zločinac« bio dovezen u granične regije Male Azije, gdje je morao vršiti izrazito tešku vojnu službu kao redov s posebnim dekretom carske naredbe. Bio je među ostalim političkim prognanicima s kojima je dijelio godine izolacije, progona, nemilosrdnu klimu (od nesnošljivih vrućina do surovih zima kazahstanskih stepa). Ukrajinski se prognanik razboljevao, bio je psihički ugnjetavan, prebivao je u teškom moralnom okruženju. Nadarena osoba našla se na samome rubu imperija i boravila od svoje 33. do 44. godine u poluzatvoreničkome stanju, s teškim mislima o domovini iz koje su jedva pristizale vijesti. Upravo je to razdoblje još jednom potvrdilo izričitost njegove osobnosti, nacionalni karakter, snagu duha: uza sve nepodnošljive uvjete uspio je očuvati svoj poziv; nastavio je, makar krišom, slikati i pisati. Tako je nastalo stvaralaštvo u progonstvu – poezija i slike. Ipak ne prekida s prikazom domovine, stvara snažna protucaristička djela, ispunjen je filozofskim, evanđeoskim razmišljanjima, pejzažnom lirikom i neizmjernom nostalgijom prema domovini. Počinje pisati i pripovijesti na ruskome i objavljivati ih u ruskim časopisima, s obzirom na zabranu pisanja na materinskome jeziku.

Carevom smrću 1855. pojavila se nada u povratak talentiranog Ukrajinca iz azijskoga progonstva te njegovi prijatelji, uključujući rusku umjetničku elitu, poduzimaju mjere da ga oslobode, što je potrajalo gotovo tri godi-

ne. Uz utješne vijesti o oslobođenju, očekivanje dozvole za putovanje psihički je iscrpilo i inače oslabljena pisca. Kada mu je konačno bilo dopušteno da napusti progonstvo, svud ga je pratila tajna žandarmerija jer su se vlasti bojale ukrajinskoga disidenta.⁸ Oslabljen i iscrpljen, razboljeviši se na putu, stigao je u ožujku 1858. u Moskvu, a zatim u Sankt-Peterburg, nesvjestan činjenice da mu je preostalo još samo tri godine života. Zatekao je živahnu djelatnost ukrajinske zajednice u Sankt-Peterburgu, gdje se zaustavio u Akademiji umjetnosti. Radosna je bila vijest da je u Leipzigu 1859. objavljena knjižica *Nove pjesme Puškina i Ševčenka*, u kojoj su bile njegove pjesme iz političkoga ciklusa. Knjižica je bila dostupna širom Europe, a vjerojatno je dospjela i do hrvatskih prostora. Međutim on je najviše želio posjetiti domovinu te je, dobivši dozvolu, otišao u svoj posljednji posjet. Posjetivši rodbinu shvatio je da se kod njih ništa nije promijenilo, dok se on sam promijenio toliko da ga je bilo teško prepoznati. Vratio se u tuđinu s bolnom dušom, čime je obilježeno zadnje razdoblje njegova stvaralaštva. Pjesme iz tog razdoblja izražavaju traganje za istinom, pokušaje kršćanskog shvaćanja nepravednoga života, doživljavajući lik Majke Božje kroz lik Ukrajine-majke (poeme »Neofity«, »Marija«).

Povratak i život u Sankt-Peterburgu bio je obilježen različitim događajima - od radosnih, kao što je upoznavanje s nizom istaknutih ljudi koji su pamtili i slijedili njegove ideje te ga željeli upoznati, do problema s cen-

⁸ U neku ruku ta procedura birokratskih zavlacenja podsjeća na muke Jurja Križanića u njegovim pokušajima povratka iz sibirskoga progonstva i napuštanja Ukrajine, što još jednom potvrđuje tradicionalnost imperijalizma. O tome vidi: Jevgenij Paščenko, *Juraj Križanić i Ukrajina*, Zagreb 2014.

zurom koja je nemilosrdno sakatila rukopis novoga izdanja *Kobzara* (koji je konačno objavljen 1860. godine). Zbirka je imala značajan odjek i dobila je visoke ocjene. Ali slava mu je bila otežana neprekidnim progonima cenzure, duševnom boli zbog stanja u Ukrajini te njegovim fizičkim stanjem (jer se s dugogodišnjeg progonstva vratio teško oštećena zdravlja). Maštao je o povratku u Ukrajinu, gdje se namjeravao skrasiti u maloj kućici nad Dnjeprom. Pokušaj zasnivanja obitelji rušio se o fatum samoće u kojoj je prebivao sve do kraja života. Međutim i u ovom kratkom predsmrtnom razdoblju stvaralaštva nastaju djela zapanjujuće filozofske dubine, toploga kolorita, ljudskosti, svježine, nadahnuta mislima o domovini. Uz intimnu liriku i dalje je snažan politički patos izražen biblijskim likovima s apokaliptičkim prikazom pogibelji Ukrajine. Iza svega toga zračila je njegova nezizmerna dobrotu, kršćanski humanizam, ljubav prema ljudima i Ukrajini te vjera u život, što je prema Ivanu Džubi obilježavalo »apsolut njegova duha«.

Njegova posljednja pjesma, u kojoj pjesnik zapanjujućim vizionarstvom osjeća kraj i s mirnoćom poziva svoju muzu da krenu dalje s ovoga života, ispunjena je predosjećajem smrti. Nasuprot motivu smrti u toj pjesmi, kao izraz i potvrda beskrajne ljubavi prema životu, razvija se ideja nade, težnja za opstankom i životom, što se smjenjuje s filozofskim razumijevanjem neminovnog završetka životnoga puta. Smrt je stajala pred vratima njegova unajmljenog, skromnog, hladnog i neprikladnog smještaja. Prijatelji su ga dolazili pozdraviti i brzo su ga napuštali ne želeći ga, zbog stanja u kojem se nalazio, dodatno opterećivati. Zbog teških bolova u grudima noću bi sjedio jer nije mogao ležati te bi neprekidno čitavu noć palio i gasio svijeću.

Taras Ševčenko umro je u osvit 26. veljače 1861, odnosno 10. ožujka prema gregorijanskom kalendaru. Živio je 77 godina od kojih je dvadeset i četiri godine bio kmet, deset godina je bio u progonstvu, a preostale godine života proveo je pod pratnjom žandarmerije. Gogol' je umro 1852. u dobi od 43 godine, dok se Ševčenko mučio u kazahstanskim stepama. Tako su ti veliki Ukrajinci završili svoj hod, suočivši se s nemilosrdnom stvarnošću imperija. Gogol' je doživio poraz u svom naumu da prikazivanjem zla kao stvarnosti opameti carizam, ali je pobijedio u razotkrivanju zla *mrtvih duša* kao stvarnosti. Ševčenko je krenuo dalje: prikazujući stvarnost kao zlo koje je pobijedio, potvrdivši svoj narod, jezik i sebe kao nepobjedivu stvarnost. I iako su umirali u tuđini koja ih je fizički slomila, iza njih je stajala Ukrajina – Gogol'eva sa svim bogatstvom mentaliteta s kojim je stvarao u ruskoj sredini, Ševčenkova ispunjena bogatstvom likova i ideja izraženih materinskim jezikom. Oba su pisca bila prihvaćena u svijetu ponajprije kroz njihovo ukrajinstvo, izraženo u snažnim kozačkim likovima koji su u razdoblju romantizma postali, prema Aleksandru Flakeru, »općim vlasništvom europskih književnosti«, a upravo se na taj način doživljavao Gogol' kod Hrvata.⁹

Taras Ševčenko je na hrvatskoj književnoj sceni nastupao kao središnji predstavnik ukrajinskoga jezika, književnosti i kulture. Bio je poznat već ilircima kroz razmjene, putovanja, knjige koje su pristizale na hrvatski

⁹ Aleksandar Flaker, »Ukrajinska književnost u Hrvatskoj. Bilješke uz građu iz XIX. stoljeća«, *Hrvatska/Ukrajina. Kulturne veze od Jadrana do Dnjepra*, prir. Jevgenij Paščenko, Zagreb 1996, str. 86; Aleksandar Flaker, »Gogoljevi kozaci«, »Forum«, br. 10–12, Zagreb 2009, str. 1396–1404; Jevgenij Paščenko, »Gogoljevo ukrajinsko zaleđe«, »Forum«, br. 10–12, Zagreb 2009, str. 1488–1521.

prostor u valovima preporoditeljskih oduševljenja slavenstvom. Prvi prijevod Ševčenka bio je i »prvi prijevod jednog ukrajinskog pjesničkog djela u Hrvatskoj«.¹⁰ Objavljen 1863, bio je i prvi prijevod Ševčenka na cijelom južnoslavenskom prostoru, što svjedoči o posebnom značaju s kojim je ukrajinski pisac doživljavao u hrvatskoj sredini. To potvrđuje i autor prijevoda kao i izabrani tekst. August Šenoa izabrao je jednu od njegovih najznačajnijih pjesama, i to iz razdoblja političke lirike, pjesmu »Rozryta mogyla« (»Rasuti grob«), kao metaforu dramatičnoga stanja u Ukrajini. Tim je prijevodom u hrvatski pojmovnik ušao naziv Ukrajina, ne i Malorusija kako su tvrdili imperijalistički negatori ukrajinskoga naroda. Upravo kroz tu Ševčenkovu pjesmu mladi je Šenoa demonstrirao razumijevanje stanja u slavenstvu, posve suprotno idealizmu iliraca: upućivao je na harmonijske odnose u slavenskome svijetu. Takvim je pristupom hrvatska javnost izražavala društvenu i političku zrelost, oslobođenje od mitske vizije romantičarskoga slavizma. Takva stajališta August Šenoa odlučno zastupa i prigodom početka nastave slavistike na Sveučilištu u Zagrebu 1878, naglašavajući na nužnosti oslobađanja od površinskoga poznavanja slavenske stvarnosti te potrebu da se zaroni u istiniti sadržaj slavenskih kultura. Danilo Medić upućuje na položaj ukrajinskoga naroda i prirodu ruskoga panslavizma kao ideologije ugnjetavanja, o čemu svjedoči stav prema Poljacima i Ukrajincima – u čemu je posebice indikativna sudbina Tarasa Ševčenka. Međutim idealiziranje slavenskoga zajedništva s mitskim glorificiranjem Rusije kao branitelja još će zadugo prevladavati u hrvatskom slavizmu. Ali u

¹⁰ Aleksandar Flaker, »Ukrajinska književnost u Hrvatskoj. Bilješke uz građu iz XIX. stoljeća«, *Hrvatska/Ukrajina. Kulturne veze od Jadrana do Dnjepra*, prir. Jevgenij Paščenko, Zagreb 1996, str. 89.

hrvatskoj javnosti i dalje ne jenjava snažno zanimanje za Ukrajinu, u čemu je Taras Ševčenko na prvome mjestu. Spomenimo nastojanja Augusta Harambašića, koji se posvećuje pjesnikovu stvaralaštvu i objavljuje knjigu *Taras Ševčenko. Pjesničke pripoviesti. Preveo i uvodom popratio August Harambašić. Sa slikom pjesnika. U Zagrebu. Naklada »Matice hrvatske«* (1887). To prvo knjižno izdanje ukrajinskoga pjesnika na južnoslavenskome prostoru bilo je još jedno svjedočanstvo o doživljavanju Tarasa Ševčenka u hrvatskoj javnosti kao izrazito značajne književne pojave, bliske idealima onodobnoga hrvatskoga društva.¹¹ Harambašić je objavio prijevode epskih djela, nastavivši s objavljivanjem prijevoda po novinama sve do 1899. godine, očigledno namjeravajući nastaviti s objavljivanjem nove knjige.

Tijekom 20. stoljeća hrvatska »ševčenkiana« razvija se u skladu s aktualnim problemima društva, uz tradicionalno sudjelovanje hrvatskih i ukrajinskih intelektualaca koji se udružuju i upozoravaju na goruće probleme vremena. Javnost se publikacijama odazivala na značajne datume iz piščeva života. Stogodišnjica njegova rođenja, obilježavana u godini početka Prvoga svjetskog rata, prošla je u znaku osude ruske imperijalne politike. Val postboljševičke emigracije koja je dospjela i do Hrvatske donio je nove intelektualne snage koje su doprinosile nastanku ukrajinstike. U reprezentativnom izdanju *Velikome Slavenu. Spomen knjiga prigodom 60-godišnjice smrti T. Ševčenka. U Zagrebu, 1922.* okupljena su imena istaknutih europskih slavista, ukrajinskih znanstvenika iz emigracije i neposredno iz Ukrajine te hrvatske tadašnje slavistike. Potonju je predstavljao jedan od vodećih slavista, mladi

¹¹ Vidi: *Hrvatska ševčenkiana*, prir. Jevgenij Paščenko, Zagreb 2011.

Josip Badalić. U tridesetim godinama 20. stoljeća, obilježena sve većim ideološkim polariziranjem društva koje je bilo podijeljeno između dvaju totalitarnih režima, Ševčenkov je djelo pružalo povod za razmišljanja o totalitarizmu, što ilustrira Ivo Kozarčanin u tekstu »Djelo Tarasa Ševčenka. Povodom sto dvadeset pete godišnjice rođenja«. Upravo asociranjem na »nemirno doba, puno opasnosti, kojemu smo suvremenici«, Kozarčanin doživljava Ševčenkove ideale »borbe za socijalnu i narodnu slobodu« koji su »i danas (naročito za nas) suvremeni i čovječanski bliski«. ¹² Ivo Kozarčanin izrazio je i stav koji je sazrijevao u onodobnome hrvatskome društvu – neophodnost pripreme novoga prijevoda velikoga pjesnika – a koji je bio u skladu sa suvremenim stanjem hrvatske pjesničke tradicije. Svojevrsnu kulminaciju razmišljanja o Ševčenkovu stvaralaštvu od prvih publikacija do sredine 20. stoljeća predstavlja tekst Stanka Gašparovića objavljen 1942. godine. Autor nastupa kao osoba koja je dobro upućena u povijesni kontekst te izražava duboko razumijevanje »fenomena Ševčenko« kao pjesnika, rodoljuba, umjetnika i čovjeka...

Od sredine 20. stoljeća hrvatska »ševčenkiana« postupno se razvija. Poslije kratke ideološke intervencije kroz poplavu sovjetske socrealističke literature u kojoj je Ševčenko predstavljan kao demokrat socijalističkoga tumačenja, dolazi do prekida tog procesa. U novom estetskom ozračju Ševčenkovo stvaralaštvo ne samo da nije zane mareno već dobiva odgovarajuće tumačenje koje 1950. donosi Aleksandar Flaker tekstom s vrlo indikativnim nazivom »Taras Ševčenko – borac i revolucionar«. Naziv koji kao da je reflektirao tradicionalno sovjetsko interpretira-

¹² Isto, str. 143–144.

nje pisca, sukladno sa sovjetskom ideologijom, sadržavao je u sebi i tragove osporavanja. Flaker u tekstu, koji je bio jedan od prvih o Ukrajini u njegovoj slavističkoj bibliografiji, oponirajući sovjetskim tumačenjima pokazuje istiniti sadržaj navedenih pojmova, uz zaključak: »Ševčenko - to je Ukrajina [...]. I veliki ukrajinski narod se može s punim pravom njime ponositi.«¹³ Uz Flakerov tekst objavljen je i prijevod pjesme »Oporuka« u prijevodu Antice Menac, što je označavalo početak novoga razdoblja u odnosu Hrvata prema Tarasu Ševčenku.

Postupnim razvojem i širenjem hrvatske ukrajini-stike Taras Ševčenko doživljava sve veću zastupljenost u društvenom i kulturnom životu kroz enciklopedijska izdanja (Aleksandar Flaker, Raisa Trostinska), prevođenjem stihova u časopisima (Dražen Dragović), antologijama i zbirkama (Antica Menac), analitičkim raspravama (Jevgenij Paščenko) i drugim izražajima. Međutim i nadalje se osjećala nužnost predstavljanja pjesnika kroz suvremeni hrvatski jezik, što je jednom prigodom, na tradicionalnim Danima Vladimira Nazora na Braču opazio i pjesnik Luko Paljetak, izjavivši: »Potreban je novi prijevod Tarasa Ševčenka!«

Vrlo je simbolično da poslije prvoga (Matičina) izdanja Ševčenkove knjige poezije Matica hrvatska prigodom 200. obljetnice njegova rođenja objavljuje izabrane pjesme iz *Kobzara*, nastavljajući plemenitu tradiciju hrvatske »ševčenkiane«. Značajno je da je pjesme u ovom izdanju prevela upravo Antica Menac, koja je 1950. prijevodom »Oporuke« započela moderni pristup poeziji Tarasa Ševčenka. U usporedbi s prepjevima na druge južnoslavenske jezike, upravo se hrvatski prijevod smatra

¹³ Isto, str. 176.

najuspjelijim u pogledu autentičnosti i stilskog savršenstva.¹⁴ Antica Menac, predstavljajući nove prijevode barda ukrajinske poezije, nastavlja svoj rad koji je započeo s Aleksandrom Flakerom daleke 1950. utemeljivanjem sveučilišne ukrajinstike, u čemu je hrvatska slavistika prednjačila. Potrebno je istaknuti da su izrazit doprinos ukrajinstici na hrvatskim prostorima davali upravo rusisti - od Josipa Badalića, preko tada još mladih slavista i budućih akademika Antice Menac, Aleksandra Flakera, pa sve do Milenka Popovića, uz neumorno zalaganje Ra-ise Trostinske, koja je godinama predstavljala ukrajinski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Naporima ljudi visoke stručne kompetencije, plemenitih težnji i pobuda izgrađena je i zaživjela hrvatska ukrajinstika sa središtem u Zagrebu.

U tom su ozračju Antica Menac i Alla P. Koval 1979. godine priredile prvi *Ukrajinsko-brvatski i brvatsko-ukrajinski rječnik*, koji je ovjenčan Nagradom grada Zagreba 1981. Uslijedio je *Hrvatsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik*, koji su 1985. priredile Antica Menac i Raisa Trostinska. Uz niz drugih značajnih poduhvata pokrenuta je i knjižnica *Ucrainiana Croatica*.

Ovo dvojezično izdanje otkriva hrvatskoj javnosti novog, ranije nepoznatog pjesnika izborom djela nastalih kroz cijeli njegov životni put, a većina njih je prvi put zaživjela na hrvatskome jeziku. Od Augusta Šenoe preko Augusta Harambašića do Antice Menac hrvatska »ševčenkiana« prošla je slavni put, koji ne završava - nego otvara nove vidike budućim predstavljanjima velikog pjesnika.

Jevgenij Paščenko

¹⁴ Raisa Trostinska, »Kontekst i zmist movnyh odynyc«, »Visnyk Harkiv'skogo universytetu. Filologija«, Harkiv 1984, br. 256, str. 34-37.

Kazalo

Причинна	6
Ureknuta	7
Думка	8
Misao	9
Нащо мені чорні брови	10
Što će meni crne oči	11
Тополя	14
Topolica	15
Іван Підкова	18
Ivan Pidkova	19
Думи мої, думи мої (1)	22
Misli moje	23
Думи мої, думи мої (2)	24
Misli moje	25
На забудь Штернбергові	26
Šternbergu na sjećanje	27
Гайдамаки	28
Hajdamaci	29
Вітер з гаєм розмовляє	9
Vjetar priča sa šumarkom	9
Розрита могила	9
Raskopana mogila	9
Сон	9
San	9

Гоголю	9
Gogolju	9
Не завидуй багатому	9
Ne zavidi bogatomu	9
Не женися на багатій	9
Nemoj se bogatom ženiti	9
Давидові псалми, 12	9
Davidovi psalmi, 12	9
Заповіт	9
Oporuka	9
Маленькій Мар'яні	9
Maloj Marijani	9
Минають дні	9
Prolaze dani	9
Кавказ	9
Kavkaz	9
В казематі, III	9
U samici, III	9
В казематі, VIII, Садок вишневий коло хати	9
U samici, VIII, Pred kućicom je višnjik mali	9
Не гріє сонце на чужині	9
Ne grije sunce u tuđini	9
N. N.	9
N. N.	9
Думи мої, думи мої (3)	9
Misli moje, misli moje (3)	9
Ой гляну я, подивлююся	9
Ah, rado bih pogledao	9
Та не дай, Господи, нікому	9
Ne daj, Bože pun milosti	9

Пророк	9
Prorok	9
І знов мені не привезла	9
I opet nije bilo pošte	9
І широкою долину	9
Ni dolinu široku	9
Туман, туман долиною	9
Širi se magla dolinom	9
Не для людей, тієї слави	9
Ni zbog ljudi ni zbog slave	9
За сонцем хмаронька пливе	9
Oblačić za suncem leti	9
Закувала зозуленька	9
Zakukala kukavica	9
У нашім раї на землі	9
U našemu zemaljskom raju	9
І золотої й дорогої	9
Za dragim zlatnim danima	9
Неофіти	9
Neofiti	9
Лічу в неволі дні і ночі	9
U ropstvu brojim dane, noći	9
Доля	9
Sudba	9
Я не нездужаю, нівроку	9
Ne bolujem (da ne ureknem)	9
Ой на горі роман цвіте	9
Tratinčica gorom cvjeta	9
Подражаніє 11 псалму	9
Nasljedovanje 11. psalmu	9

Осія, <i>подражаніє</i>	9
Sija, <i>nasljedovanje</i>	9
Молитва	9
Molitva	9
Не нарікаю я на Бога	9
Ne tužim se na dragog Boga	9
Минулі літа молодії	9
Prošle su mlade godinice	9
І тут, і всюди – скрізь погано	9
I ovdje i svugdje sve je gadno	9
І день іде, і ніч іде	9
Dolazi dan, dolazi noć	9
Тече вода з-під явора	9
Teče voda pod javorom	9
Чи не покинуть нам, небого	9
Možda bi sada dobro bilo	9
 Білєшке	9
Taras Ševčenko (<i>Jevgenij Paščenko</i>)	9

Knjižnica Parnas

Niz književnost

1. **Pjesma nad pjesmama**
2. **Fran Krsto Frankopan** Izabrane pjesme
3. **Silvije Strahimir Kranjčević** Izabrane pjesme
4. **Antun Gustav Matoš** Izabrane pjesme
5. **Vladimir Vidrić** Izabrane pjesme
6. **Dobriša Cesarić** Izabrane pjesme
7. **William Shakespeare** Venus and Adonis / Venera i Adonis
8. **William Shakespeare** Sonnets / Soneti
9. **Francesco Petrarca** Canzoniere / Kanconijer
10. **François Rabelais** Gargantua
11. **François Rabelais** Pantagruel
12. **François Rabelais** Treća knjiga
13. **François Rabelais** Četvrta knjiga
14. **François Rabelais** Peta knjiga
15. **Nikola Šop** Izabrane pjesme
16. **Miroslav Krleža** Izabrane pjesme
17. **Tin Ujević** Izabrane pjesme
18. **Stara bokeljska književnost**
19. **Ivan Goran Kovačić** Izabrane pjesme / Jama
20. **Fran Galović** Izabrane pjesme
21. **Eshil** Perzijanci
22. **Tit Makcije Plaut** Čup
23. **Sofoklo** Antigona
24. **James Joyce** Poems / Pjesme
25. **Friedrich Hölderlin** Ausgewählte Gedichte / Izabrane pjesme
26. **Petar Preradović** Izabrane pjesme
27. **Stanko Vraz** Izabrane pjesme
28. **Edgar Allan Poe** Izabrane pjesme / Selected Poems

29. **Dživo Bunić Vučić** Izabrane pjesme
30. **August Šenoa** Izabrane pjesme
31. **Dragutin Domjanić** Izabrane pjesme
32. **Charles Baudelaire** Les fleurs du mal/Cvjetovi zla
33. **Sabo Bobaljević** Pjesni razlike
34. **Marko Marulić** Judita
35. **Novalis** Himne noći / Fragmenti
36. **Rainer Maria Rilke** Duineser Elegien / Devinske elegije
37. **Osip Mandelštam** Избранные стихотворения / Izabrane pjesme
38. **Ezra Pound** Homage to Sextus Propertius and Other Poems /
Poklonstvo Sekstu Properciju i druge pjesme
39. **Pjesnici Ranjinina zbornika**
40. **Ukrajinska lirika** / Українська лірика
41. **Guillaume Apollinaire** Le Bestiaire ou Cortège d'Orphée /
Bestijarij ili Orfejeva pratnja
42. **Dinko Ranjina** Pjesni razlike
43. **Vladimir Nazor** Izabrane pjesme
44. **Dante Alighieri** Vita nova
45. **Mariana Soror** Portugalska pisma
46. **Marko Marulić** Glasgowski stihovi
47. **Ivan Mažuranić** Smrt Smail-age Čengića
48. **Folgore da San Gimignano** Sonetti / Soneti
49. **Petar Hektorović** Ribanje i ribarsko prigovaranje
50. **Petar Zoranić** Planine
51. **Petar Kanavelić** Vučistrah
52. **Juraj Baraković** Vila Slovinka: Žučnopojske
53. **Marko Marulić** Judit / Judita
54. **Carmina Burana**
55. **Jacques Prévert** Poésie / Pjesme
56. **Maurice Maeterlinck** Plava ptica
57. **Jacques Le Goff** Stara i naša Europa
58. **William Blake** Proročke knjige
59. **Angelus Silesius** Kerubinski putnik
60. **Tajne knjige o uznesenju Henoka pravednoga**

61. **Iz kineske lirike**
62. **Giuseppe Ungaretti** Il porto sepolto / Pokopana luka
63. **Janko Polić Kamov** Tragedija mozgova
64. **Josip Pupačić** Izabrane pjesme
65. **Fernando Pessoa** Obra poética / Izabrane pjesme
66. **Drago Ivanišević** Izabrane pjesme
67. **Rabindrānath Tagore** Vrtlar
68. **Jure Kaštelan** Izabrane pjesme
69. **Wallace Stevens** Selected poems / Izabrane pjesme
70. **Ulderiko Donadini** Lude priče
71. **Josip Kosor** Požar strasti
72. **Halil Džubran** Zemaljski bogovi
73. **Antun Branko Šimić** Izabrane pjesme
74. **Claude Simon** Flandrijska cesta
75. **Jonathan Swift** Satirički spisi
76. **David Herbert Lawrence** Selected Poems / Izabrane pjesme
77. **Hanibal Lucić** Robigna / Robinja
78. **Michel Deguy** Poèmes choisis / Izabrane pjesme
79. **Aleksandar Sergejevič Puškin** Избранные стихотворения /
Izabrane pjesme
80. **Johann Wolfgang Goethe** Ausgewählte Gedichte / Izabrane
pjesme
81. **Joseph Addison** Što se mene tiče
82. **Šime Vučetić** Izabrane pjesme

Niz filozofija

83. **Vittorio Hösle** Filozofija ekološke krize
84. **Walter Schulz** Bog novovjekovne metafizike
85. **Hans-Georg Gadamer** Nasljeđe Europe
86. **Rüdiger Bubner** Estetsko iskustvo
87. **Friedrich Nietzsche** Rođenje tragedije
88. **Claus-Artur Scheier** Oproštaj spekulativnog uma
89. **Günter Figal** Smisao razumijevanja

90. **Voltaire** Rasprava o toleranciji
91. **Jean-Jacques Rousseau** Sanjarije samotnog šetača
92. **Karl Jaspers** Duhovna situacija vremena
93. **Albert Camus** Mit o Sifuzu
94. **Eugen Fink** Uvod u filozofiju
95. **Hans Michael Baumgartner** Konačni um
96. **Frane Petrić** Sretan grad
97. **Platon** Εὐθύφρων / Eutifron
98. **Walter Friedrich Otto** Theophania
99. **Jean Grondin** Smisao za hermeneutiku
100. **Martin Heidegger** Rektorski govor
101. **Friedrich Nietzsche** O istini i laži u izvanmoralnom smislu
102. **Detlev von Uslar** Psihologija i svijet
103. **Danilo Pejović** Suvremena filozofija Zapada
104. **Ernst Cassirer** Prilozi filozofiji jezika
105. **Klaus Held** Fenomenologija političkoga svijeta
106. **Gianni Vattimo** Kraj moderne
107. **Stephan Otto** Ogleđi o filozofiji renesanse
108. **Marijan Cipra** Temelji ontologije
109. **Friedrich Nietzsche** Schopenhauer kao odgajatelj
110. **William Butler Yeats** Vizija
111. **Friedrich Nietzsche** O koristi i štetnosti historije za život
112. **Rainer Thurnher** Hermeneutička fenomenologija kao angažman
113. **Sigmund Freud** Autobiografija
114. **Marijan Cipra** Spoznajna teorija
115. **Marijan Cipra** Uvod u filozofiju
116. **Heinrich Rickert** Kulturologija i prirodoslovlje
117. **Damir Barbarić** Zrcalna igra četvorstva
118. **Ksenofont** Συμπόσιον / Gozba
119. **Platon** Ἀπολογία Σωκράτους / Obrana Sokratova
120. **Albert Camus** Pobunjeni čovjek
121. **Günter Zöller** Kritički duh
122. **Birgit Recki** Forme uma

123. **Stipe Kutleša** Iz povijesti hrvatske filozofije i znanosti
124. **Ernst Jünger** Odmatanje u šumu
125. **Stjepan Zimmermann** O biti spoznaje

Niz teorija književnosti

126. **Boris Tomaševski** Teorija književnosti. Tematika
127. **Jurij Tinjanov** Pitanja književne povijesti
128. **Nicolas Boileau** Pjesničko umijeće
129. **Thomas Stearns Eliot** Tradicija, vrijednosti i književna kritika
130. **Jan Mukařovský** Književne strukture, norme i vrijednosti
131. **André Jolles** Jednostavni oblici
132. **Renate Lachman** Phantasia / Memoria / Rhetorica
133. **Angloamerička kritika**
134. **Hrvatska književna avangarda**
135. **Thomas Stearns Eliot** Dante / Blake / Baudelaire / Tri glasa poezije

Niz filologija

136. **Ranko Matasović** Kultura i književnost Hetita
137. **Narti. Mitovi i legende s Kavkaza**

Niz likovna umjetnost

138. **Erwin Panofsky** Et in Arcadia Ego
139. **Nicolaus Pevsner** Englesko u engleskoj umjetnosti
140. **Arnaldo Momigliano** Antička povijest i antikvar

